

A KERESZTÉNY GYERMEKVÉDELEM

ÍRTA

NOVÁK LAJOS

KAPOSFŐI PKÉPOST,
TB. KANONOK, A SZENT-ISTVÁN-AKADÉMIA
RENDES TAGJA

BUDAPEST

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

1917.

Nihil obstat.

Dr. Ladislaus Babura
censor dioecesanus

Nr. 4696.

Imprimatur.

Strigonii, die 18 Septembres 1917.

Ludovicus Rajner

Epic. vic. gen.

STEPHANKUM NVOMDA R. T.

Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 118. szám.

TARTALOM.

	Olda	1
Előszó.....	5	
I. A gyermek	7	
II. A pogány világ könyörületet nem ismert	9	
III. A szegény gyermekek sorsa az ókori társadalomban	12	
IV. Jézus a szeretet tanítómestere.....	28	
V. A keresztény szeretet első gyümölcsei.....	31	
VI. Mit tett a katolikus egyház a szegény gyermekek érdekében.....	43	
VII. A zárdák a gyermekvédelem szolgálatában	52	
VIII. Paulai szent Vince	59	
IX. Az állami gyermekvédelem	72	
X. Don Bosco János	96	
XI. Egyesületek és társulatok.....	104	
XII. A szegény gyermekek sorsa hazánkban ..	116	

ELŐSZÓ.

Feltűnő, hogy napjainkban, midőn az emberi-ség nagy részének szívét az önzés és haszonvágy uralja, a gyermekvédelem terén szokatlan, lázas tevékenység indult meg. A társadalom minden rendű és rangú tagjai versenyre kelnek egymással, hogy az elhagyatott gyermekek sorsán segítsenek s azok helyzetét javítsák. Az emberi szívbe ojtott szeretetnek természetes fellobbanása ez, melyet a legridegebb önzés sem képes végleg elfojtani s amely erőszakkal is érvényesülni törekszik. De amennyire dicsérendő e felbuzdulás, annyira igazságtalan egyes gyermekbarátoknak eljárása, kik a gyermekvédelem ügyét felkarolva, szóval és írásban szélűben hirdetik, hogy a múltban az elhagyatott gyermekek sorsával senki sem törődött, hogy a társadalom és egyház tétlenül nézte ezek pusztulását. E merész és igazságtalan vádak nemcsak tudatlanságról, hanem rosszakaratról is tesznek tanúságot. A régi időben ugyanis az elhagyatott gyermekek száma elenyészőleg csekély volt, mert a családi élet tisztább, rendezettebb, az erkölcsi állapot jobb s a

megélhetés könnyebb volt. Csak elvétve találkozott segélyre szorult gyermek, aki rendszerint vagy saját körében, rokonságában vagy illetékes községében nyert felkarolást, és ezen felül ott volt az egyház, mely mint szerető édes anya örködött híveinek jóléte fölött és készséggel sietett az elhagyatottak megmentésére.

Évek óta tanulmányoztam a katolikus egyháznak e téren kifejtett áldásos működését s ennek történeti fejlődését. Magam is több napilapban és folyóiratban hozzászóltam e fontos kérdés megoldásához. Időszerűnek tartom tehát e tanulmányaimat most, midőn az egyháznak ezen a téren kimagasló érdemei kétségbevonatnak, rendszeresen összeállítva közrebocsátani, hogy lássa a világ, mi volt a katolikus egyház közel kétezzer éven keresztül a gyermekvédelem érdekében.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy könyvem megírásánál nem törekedtem mindenáron eredetiségre; hanem néhány idevágó jelesebb külföldi mű, nemcsak az anyag, hanem az alak tekintetében is befolyással volt reám, sőt egyes helyeken, nagyobb hitelesség; végeit, ezeket beszéltem, mert céloom egyedül az volt, hogy a történeti igazságot teljes világosságban feltüntessem.

I. A gyermek.

Két gyarlóság tűnik föl leginkább a földön, az egyik a korbeli gyarlóság: ez a gyermek; a másik a birtokgyarlóság: ez a szegény. E két gyarlóság az elhagyatott, árva gyermekben együtt van meg.

A gyermeket Isten áldásának, a család és társadalom reményének szoktuk nevezni. S csakugyan a gyermek megújulása az emberiségnek a maga virágában, a jövő magva, mert «minden test, mint a széna megavul és mint a fakadó levél a zöldelő fán, némelyek kihajtanak, mások lehullnak; úgy a test és vér nemzése is, egyik véget ér, másik születik». (Sirák 14, 18. 19.) Nemzedék elmúlik, nemzedék jó. (Pred. 1, 4.) Az emberi nem vándorlásában önmaga által ifjúi, hamvaiból kikél és újra gyökeret ver! Születik azonban évenként, ezer és ezer gyermek, kiket nem tartanak Isten áldásának, nem a jövő reményének, hanem a társadalom terhének, ezek: a lelenc és szegény árva gyermekek, kiknek jövője rendszert: a nyomor és szenvedés!

A jó Isten gondoskodik azonban ezekről is, az

emberek szívébe résztvevő érzetei; s könyörületet ojt, hogy gyámolt leljenek e gyámoltalanok!

A könyörület érzete az ember természetéhez tartozik; egykorú az emberiséggel. Az ősidőkben a pátriarchák és héroszok korszakában a gyenge és gyámoltalan istápot talált mindenütt, a szív érzelmei gyakorlati befolyással bírlak a közeiében. Csak midőn az ember elfordult az Istentől s a bűn örvényébe süllyedt, akkor fásult el a szíve s lett az ártatlan nyomora iránt közönyös. Ez időtől kezdve siralomvölgygé változott a világ a szegény és elhagyatott gyermekekre. Ezrenként vették őket a nyomorba, vagy áldozták fel véres oltárokon, hogy fel neveltetésük terhétől megszabaduljanak. És a nap nem egy századon állt önté világát naponként ily mindenfelül megújuló szomorú látványra. Míg végre felhangzott a betlehemi öröm-hír, melyet bizonytal az emberiség őrangyalai hoztak le az égből, hogy dicséneket zengjenek a gyermek fölött, ki Ádám gyermekeinek lakhelyét mindenkorra boldogította s kinek szent ajkairól hangzott el később amaz üdvhozó fan: «Aki befogad egy kisedet az én nevemben, engem fogad be!»

II. A pogány világ könyörületet nem ismert.

A világ színpadán szereplő ókori népeknek a polgárosodás, tudomány és művészet minden ágában tett bámulatos előmenetelét tanulmányozva, megfoghatatlannak tűnik fel e művelt népek erkölcsi elvadásása s megfejthetetlennek azon szívtelesség és részvéthiány, mely e kort jellemzi. Vagy talán az emberiség ezen időben a természet által meg volt kiméivé azon bajjoktól, melyek most oly dúsan tenyésznek a világban? Vagy az ótársadalom intézményei oly jelesek voltak, hogy a szenvedéseket, melyektől az ember végkép soha sem szabadulhat, nagyrészt elhárították — és így részvétre, könyörülő szívre szükség nem volt? Bármit regéljenek is az emberek a letűnt aranykorról, a rózsának akkor is volt tövise, a napnak akkor is volt árnyéka; a gyermek akkor is gyámoltalan volt, az asszony gyenge, az aggkor hervatag; akkor is voltak betegek és olyanok, kiket gond emésztett, voltak természettől való nyomorékok és olyanok, kiknek fejére a bú és idő, a bűn és gonoszság, ellenség keze és szív keserve szégyenséget és nyomort, fájdalmat és betegséget hozott! Csakhogy a szíveket az önzés uralta s a hamis vallás és bölcsészek iskolái megmérgezték az emberi szív gyengédebb érzelmeit s elfojtották a szeretet és részvét indulatát!

A pogány vallás és az álbölcsészet e kor népeit vadakká, szívtelenekké tette és lerombolta természetes erkölcsüket is! De miként is lehettek volna a hamis istenek imádói szelíd és könyörületes emberek? Mikép lehetett volna tőlük várni, hogy ne ontsanak embervért, mikor oly isteneket imádtak, kik vért ontottak, mint Mars és Bellona? Hogyan becsülhették volna embertársaikat és hogyan lehettek volna a szegények iránt könyörületesek azok, akik azt a Jupitert imádták, ki még tulajdon atyját is elűzé? Mikép lehettek volna saját kis gyermekeik iránt kegyesek azok, akik az öngyermekeit elnyelő Saturnusnak áldoztak? Miként lehetne szeretetről, irgalmasságról, jótékonyságról oly korban beszélni, midőn a divatos bölcsészet e nemes érzelmeket elítélte, midőn egy Seneca is a könyörületességet a lélek hibájának nevezi: «*Misericordia animi vitium est*» és azt tanácsolja, hogy a jóra való emberek ezt kerüljék «*boni misericordiam vi tabunt*», mert az igazi bölcs nem ismer részvél et «*Sapiens non miseretur*».¹ Midőn Plautus, az ünnepelt költő, nem iszonyodik egyik színművében a fiával beszélő apának ily gyalázatos szavakat adni szájába:

«Nem tesz jót a koldussal az, aki enni vagy inni ad neki, mert nemcsak elvesztegetli azt,

¹ Seneca: De dementia. Lib. II. Cap. IV.

amit ad, hanem meghosszabbítja neki a nyomorát).¹

Midőn Marc Aurél, a szelíd császár is úgy nyilatkozik, hogy a szerencsétlenek iránt részvétellel viseltetni, a síróval sírni, gyengeség! És ily nyilatkozatokkal találkozunk a görög és római irodalomban széltiben. Még Virgil, a pogányság leggyengédebb lelkületű költője is «erénynek» s a bölcs elsőbbségének tartotta, ha a szerények iránt, részvétet nem nyivánított.

A pogányság gondolkozásmódjának megfelelt a cselekvésmódja. Nem mondhatni ugyan, hogy a pogányok nem adakoztak. De ez csak önzésből és csak azért történt, hogy a hatalmasak barátságát megnyerjék, megtartsák és társadalmi tekintélyben emelkedjenek, hogy kevésbé vagyonos választó polgárok kegyét, befolyását megnyerjék s politikai hatalomhoz jussanak. Eme bőkezűségnek semmi köze sem volt a jótékonyáshoz. Míg a könyörületeség titokban nyújt segílyt, e bőkezűség feltűnést keltett és a közvélemény megvesztegetésére irányult.

Adlak és nyújtottak a koldusnak is, de csak azért, hogy megszabaduljanak tőle, vagy pedig

¹T. M. Plauti: Trinumus. Se. II. 2. «De mendico male meretur, qui ei (lat. quod ed at, aut bibat, Nam et illud, quod dal prodit, et illi prodit vitam ad miseriam».

szeszélyből. Maga Seneca is, ki egy helyen ajánlja a hálás koldusok megajándékozását, világosan óv a koldusokkal való személyes érintkezéstől.

Ily eszmék, tanok és példák mellett nem lehet azután csodálkoznunk, hogy a kedélyek lassanként egészen elvadultak, a szívnek minden nemesebb indulatai mintegy elhaltak s a természeti igazság s az őskinyilatkoztatás utolsó gyöngé sugarai is elmosódtak s az egész ótársadalomban csakis vad-sággal és szívtelenséggel találkozunk és hogy — mint Livius bizonyítja — a bálványimádó népek összes országai, Görögország, Gallia, sőt még Róma létei is embervértől piroslottak s gyámoltalan kisdedek, elaggott öregek és nyomorsújtotta szegények ezrenként lettek áldozatai a divatos lelketlenségnek. És ha a vadabb népek eme gyalázatos szívtelenségét műveletlenségük menü is, Kóma és Görögország hasonló eljárását azonban teljes megvetéssel kell kárhoztatnunk!

III. A szegény gyermekek sorsa az ókori társadalomban.

A szegény gyermekek sorsa az ókori társadalomban sajnálatraméltó volt: erőszakos halál, vagy örökös rabszolgaság volt osztályrészük. De talán csak az ősvilág vad népei közt volt elterjedve ily kegyetlen szokás? Nem! Görögország és Róma-

ban hasonlót látunk. Lykurg törvénye rendeli, hogy mihelyt a gyermek megszületik, azonnal határozni kell élete, vagy halála fölött; ha erős lestalkatú, úgy maradjon életben, ha azonban gyenge, vagy nyomorék, úgy dobassék Taygetus mélységébe. Szokásban volt az is, hogy a csecsemőt néhány percig folyamba merítették s ha gyengének találták, a habok közé vetették. Solon törvénye szerint az újszülött gyermeket atyja lábaihoz tették; ha karjaiba vette, akkor életben maradt, ha azonban hátat fordított neki, akkor megölték vagy kitétték. Athénben rendszeren Herkules templomának előcsarnokába telték ki.¹ Ha a szülők nem akarták a gyermek halálát, hanem csak felneveltetése terhétől óhajtottak megszabadulni, akkor rendszerint kereszt utakra, kikötőkbe tették ki és nyakába érmet, gyűrűt, vagy valami drágakövet akasztottak «γνώρισματα, καὶ ἐπίσημα», hogy később nyomára jöhessenek. Ilyen lelencek azok rabszolgáivá lettek, akik azokat felnevelték. A XII. táblán szintén olvassuk, hogy ha a gyermek nyomorék, akkor atyja haladéktalanul ölje meg «puerum pater cito necato».

¹ Rómában a gyermekgyilkolást, néha a gyermek három esztendő koráig halasztották el. De három esztendő elteltével az atya házi isteneinek segítségül hívása mellett gyilkolta le a gyermeket.

Ugyanígy vélekedtek ezen kor bölcselői is. «A veszett kutyákat — mondja Seneca¹ — elpusztítjuk, a vad és szilaj ökröt megöljük, a beteg állatokat, hogy a nyáját meg ne fertőzzék, vassal kiirtjuk, a szörnymagzatokat kivágjuk, a gyermekeket pedig, ha gyengék és korcsak, megfojtjuk. Nem harag ez, hanem észszerűség, hogy a haszontalant az egészségestől elkülönítsük.»

Athénben a gyermekkitevésre kagylóalakú agyagedényeket használtak, Rómában pedig fűzfából font kosarak voltak divatban (*corbem supponendo puero*), melyekben a két kitett fiú állal alapított város gyakran látott egy-egy fa, vagy oszlop alatt kitett gyermeket. Menander világosan mondja: «a leány alkalmatlan jószág; a fiúkat még a szegények is felnevelik, a leányokat még a gazdagok is kiteszik». Ovid «Átváltozásai»ban (IX. könyv) Littus megparancsolja nejének, hogy ha leányt szül, ölje meg.¹

«*Edita forte tuo fuerit si faemina parin (Invitus mando; pielas ignosce!) necetur.*»

¹ Rabidos affliginius canes, trucem alque imman-svetum bovein caedimus, etmorbidis pecoribus ne gregem polluant ferrum dimitlimus, portentosos fetus exstinguimus, liberosque si debiles monstrosique editi sunt niergimus. Non ira, sed ratio est, a sanis inutilia secernere».

Mily általános szokás volt a rómaiaknál eldobni a gyermekeket, kitetszik onnan is, hogy vigjátékaiknak bonyodalma örökösen a talált gyermekek megismerése körül forog. Terentius, a művelt Scipio barátja, egy atyának ajkaira, midőn húsz év előtt kitett leánya újra előkerül, nejéhez intézett következő szavakat ad: «Ha engem követtél volna, meg kellett volna őt ölnöd, nem pedig költened halálát, mi neki reményt hagyott az élethez.»

A régieknél a gyermekítvésnek hatalmas indoka volt a végzetben való hit. A gyermek megszületése után, a csillag- és egyéb jósok vizsgáldást tettek a gyermek szerencséje körül; ha rosszat jövendeltek, az apa nem emelte fel azt a földről. Firmicus Maternus megjelöli a gyermekekre nézve kedvezőtlen csillagállást. 21 csillagállási esetet sorol fel, melyekben a született gyermeket azonnal ki kell tenni («is, qui natiis est, s tátim exponetur»); nyolc olyan esetet, melyekben nemcsak kiteendő, hanem kutyák elé vetendő «is, qui na tus fuerit, expositus et a canibus laceratus extinguetur»; két esetet, melyekben a gyermek megfojtandó.

Midőn Germanicus meghalt, Tacitus által a közfájdalom jelei közt a «partus coniugum expositi»

¹ De ira. Lib. Cap. XV.

is előszámláltatnak. Azon gyermekeket is ki szokták volt tenni, kiknek törvényességükről az apák kételkedtek. «Van-e azok között, kik engem körülvesznek s a keresztények vérét szomjúhozzák — így beszél Tertullian a birodalom legelső hatóságához — van-e a mi szigorú bíráink között egyetlenegy, aki meg nem ölte gyermekét, ki vízbe nem fojtotta, az éhség, hideg nyomorúságától veszni nem engedi és ebek és keselyűk elé nem vetette?» (Apologia 9.). Lactantius pedig, ki később élt, mint Tertullian, így beszél: «Gyakori vétetek megölni gyermekeiteket s bizonyára a legistentelenebb, mert lelket adva nekik, az életre szánta őket az Isten és nem a halálra». (Divin. Inst. 6. k. 20.). Ha egy csecsemő közhelyen tétezt ki, rendszeren találkozott valaki, aki leereszkedési célból magához vette a szerencsétlent s később mint rabszolgát eladta; ha azonban idővel az apa visszakívánta gyermekét, azt az illető köteles volt, a tartási díj megtérítése mellett, átadni.

A római «patria potestas» az atyát a gyermek feltétlen urává telte,¹ még arra is jogot adott neki,

¹ Lange L. Römische Alterthumi I. 101. 1. Még Justinian is azt mondja: «Ius potestatis, quod in liberos habemus, proprium est civium romanorum. Nulli enim alii sunt homines, qui talenti in liberos habeant potestatem, qualem nos habemus».

hogy gyermekét eladhassa és pedig; akár szegénységből, akár valamely másra háramolható baj eltávolítása végett. Ha azonban az atya már háromszor adta el fiát, ez az atyai hatalom alul felmentetett, «si pater filium ter venum dedit, filius a patre liber esto». Az atyai hatalom az esetben is megszűnt, ha a fiú fiamén Dialis-Jupiter papja lett, a leányt pedig felvették a Vesta szüzek közé,¹ vagy oly ünnepélyes házasságra lépett, melyben atyja hatalmát férje örökölte s annak nem annyira neje mint inkább leányaként tekintetett; ezt nevezték «conventio, ki manum»-nak és ezt Livius (XXXIV. 7.) «servittis muliebris»-nek nevezi.

A gyermekek kitevése a későbbi pogány népeknél is szokásos volt. Izlandban a szegények gyermekeit ki szokták volt dobni, vagy megölni. Grönlandban, ha az anya meghalt, a csecsemőt megölték, hogy így az árvaság nyomorától megmentsék. A régi scandinávok és normannok a törvénytelen gyermekeket rabszolgák által vízbe fojtották, ha pedig egy rabszolga halt meg, hátramaradt kis gyermekeit egy sírba tették és nem adtak nekik sem enni, sem inni, azon gyermeket azonban, ki a többit túlélte, a rabszolga ura felfogadta és felnevelte. Hasonló kegyetlen szo-

¹ Ulpianus X, 1. és 5.

kasokat találunk a celtáknál és a régi szlávoknál is, kik a kitett gyermekeket új pólyába takarták s abba némi pénzt is rejtettek. Csak két pogány népet ismerünk az ókorban, melyeknél a gyermekkitevés kárhóztatva volt. «Thebeben ugyanis — Aelian tanúsága szerint¹ — a gyermekek kitevése halálbüntetés mellett tiltva volt és ha a szülők gyermekeiket nem bírták felnevelni, úgy ezekről az állam gondoskodott; ezek azután rab-szolgákká lettek. A régi germánokról pedig Tacitus azt jegyzi meg, hogy ezeknél a gyermekek szárnát korlátozni tiltva volt s bűnnek tartották a gyermekek megölését «numeruhi liberorum finire, aut necare flagitium habetur», az idétlen gyermekeket azonban ezek is mocsarakba, fojtották.»² Más elbánásban részesültek a szegény, elhagyott gyermekek a zsidóknál? hol Izrael népének egy lélekkel való szaporodása áldásnak tekintett s kiknek tulajdonságai között Tacitus különösen kiemeli, hogy a gyermekek gyilkosságát véteknek tartották. Szokásban volt náluk, hogy oly gyermekeket, kiket a város határában vagy zsinagógakörnyékén pólyába takarva s körülmételeve találtak, a hitközség költségén felnevelték. Ha azonban a kitett gyermeket távol a város-

¹ Var. Hist. (ποικίλη ιστορία) I. 2, C. 7.

² Lubrich A. A nevelés történelme. II. 104. 1.

tól és templomtól, utakon vagy faágakon függve találtak, ezeket is felnevelték ugyan, de egészen a hatodik nemzetségig minden polgári jogból kizárták. A gyermekek elfogadásának nyomaira (*ἀνελεπιστῆναι*, *suscipere tollere liberos*), mint Görögországban és Rómában, épen úgy a zsidóknál is ráakadunk. Rachel ölébe veszi Dánt, Bála szolgálójának fiát és sajátjának fogadja (Gen. 30, 5—7.), hasonlóan tesz József Ephraim és Machir gyermekeivel (Gen. 50, 22.); Joob pedig panaszkodva felkiált: «Miért vettek térdekre, miért szoptattak emléökkel? Így most aluván hallgatnék és az én álmomban nyugodnám» (3, 12—13.). Noémi ölébe vette Rút h gyermekét, mint akit az Úr örökösül adott neki.

Az ókori társadalom kegyetlenségét azonban leginkább jellemzi azon iszonyú szokás, hogy a szülők saját gyermekeiket áldozták fel a hamis isteneknek. Elszorul szívünk, ha olvassuk az egykorú történészek irataiban, hogy mennyi gyermeket áldoztak fel Molochnak, egy réz-bálványnak. Ennek kiterjesztett karjaiba tették a kisdedeket, a karok hirtelen leereszkedtek s a szerencsétlen áldozatok az alul alkalmazott izzó kemencébe hulltak. Szíriában Venus tiszteletére a templom ormáról zsákokba varrva dobták le az áldozatra szánt kisdedeket, Bosrában, Arábia fővárosában pedig egy négyszög idomú fekete bálvány

előtt gyermekeket öltek le s ezek tetemét a bálvány alá rakták. Athénben a gyermekeket kényszerítették, hogy Artemisia istennő előtt önmagukat addig ostorozzák, míg kiömlő vérük a bálvány képét pirosra nem festi. Végre, amit hinni sem mernénk, ha Laetantius nem bizonyítaná,¹ hogy Carthagóban, midőn Agathocles győzelmet aratott a város seregei fölött, az istenek engesztelődésére 200 nemes gyermeket áldoztak fel. Ezen emberáldozatok első nyomait Szíriában találjuk s innen terjedt el azután Európába és Afrikába. Plutarch nyomán azt is tudjuk, hogy akiknek gyermekük nem volt, azok szegényektől pénzért vettek csecsemőket, hogy feláldozhassák azokat, csakhogy Moloch haragját magukra ne vonják s Artemisia kegyét biztosítsák!

Ily bánásmódban részesültek a pogány társadalomban a szegény gyermekek. Akik pedig életben maradtak, azokra legtöbb esetben még szomorúbb jövő várt. Malmokban vagy bányákban tengették át nyomorult életüket, vagy erőszakkal megbénítatva uruk részére koldultak, ha pedig a természet szebb külsővel ajándékozta meg őket, akkor féktelen szenvedélyek áldozatai lettek. Nagyon természetes, hogy ilyen uralkodó

¹ Lactantius: De falsa religione Lib. cap. XXI. Migne-féle kiadás. Paris. 1844. I. 234. 1.

eszmék és nézetek mellett a gyermekek erkölcsi neveléséről az ókorban szó sem lehet. Értelmi oktatásban is kevesen részesültek; csak egyes kiválasztottaknak jutott ama szerencse, hogy hírneves bölcsészek iskoláit látogathatták és egy Pythagoras és Zeno, vagy Aristoteles előadásait hallhatták. Hiába vitatják sokan az ellenkezőt s hozzák fel, hogy egyes tudósok az egyiptomi hieroglyphekben egy kis gyermeket ismertek fel, amint táskájával három-négy ezer év előtt iskolába ment, mert bizony állíthatjuk — ha elfogadjuk is e kép ilyenmő magyarázatát — hogy e gyermek nem volt a nép gyermeke, mert tudjuk, mily bánásmódban részesültek éppen Egyiptomban a gyermekek.¹ A szegények számára — mondja helyesen Manahant² — szabad iskolák, a közönségnek oktatására nyitott fiú-, vagy leánygyermekek vallásos nevelésére szánt intézetek soha sem emelkedtek azon drága és szép épületek között, melyek a pogányok földét ékesítették. Még a dúsgazdag fiának tanítója is valami pallérozott és udvarias rabszolga, vagy felszabadított volt, kinek egyetlen célja és legfőbb fogalma köte-

¹ Dupanloup beszéde a malinesi 2. kath. congressuson 1864-ben.

² A kath. egyház diadala az első századokban. 50. 1.

lességéről csak annyiban állott, hogy jövendő urának kiejtését és modorát képezze, bűneit megaranyozza és finomítsa, de tanítványainak elveivel és erkölcsiségével nem sokat törődött. Maga Perikles is egy öreg thrák rabszolgát rendelt tanítóul Alcibiades mellé. Annál több alkalma volt azonban az ifjúságnak az elaljasodásra. A színpad, nyilvános játékok, ünnepélyek és hamis istenek tisztelete az erkölcsiségnek mindannyi romboló alkalmi voltak. Ehhez járult, hogy a szerencsétlen fiúk és lányok százezreinek az ész világossága ama rossz hírű házak sötétségében kezdett először feltűnni, hol a kalmár keze a kitett gyermekek számos csoportját és a szegények megvásárolt gyermekeit azon ifjú foglyokkal együtt szokta halomra gyűjteni, kiket a csatákban hatalmukba ejtettek és ahol azokat a rabszolga, vagy más, még rettenetesebb piacokra készítették elő. A leánygyermekek sorsa még szomorúbb volt, ezek egész jövője, kizárólag a családfő vagy uruk szeszélyétől függött s legtöbb esetben egész életük szakadatlan meggyaláztatásban folyt le. E tekintetben elég utalnunk a «Bona Dea» mysteriumaira, Flóra vagy Cybele ünnepélyeire, Venus vagy Mylikának tiszteletmódjára, elég mutatnunk Daphne ligeteire, Korint és Kartágó aranyozlopos templomaira, honnét ezrenként meggyalázott szüzek jajveszéklése volt hallható!

És ez így tartott századokon keresztül, míg az Isten Fia emberré nem lett s tanításával meg nem szelídítette az embereket és meg nem szentelte a szív érzelmeit. Ez időtől kezdve a keresztény Charitas rohamosan tért foglalt a pogány társadalomban, befolyást kezdett gyakorolni a pogányok gondolkozásmódjára s lassan és észrevétlenül jelek kezdtek mutatkozni, melyek a régi világ összeomlását s egy újabb, szebb jövőnek elérézését hirdették. Csakis innen lehet magyarázni, hogy Nerva császár már a szegény gyermekekre is kiterjeszté gondoskodását s ezeket köz-költségen neveltette «puellas, puerosque natos parentibus egestuosis sumptu publico per Italiae oppida ali iussit», — olvassuk Aurelius Viel ornai.¹ Nerva ezen intézkedése csak kezdeményezés volt, az ügy kifejlesztésének dicsősége Traján császáré. Traján minden irányban tevékeny és vállalkozó fejedelem volt, Róma neki sokat köszönhet, új forumot s basilicát alapított, a fővárost ellátta vízvezetéssel, kijavította az Appiai utat s környékét lecsapoltatta stb. A császár szeretett személyesen résztvenni a közügyekben s így alkalma volt meggyőződni arról,

¹ In Nerva, Epist. XII. 4. Ezen adatot igazolják az egykorú emlékérmek is, melyeken a császár állva vagy curuli széken ülve jobb kezét egy kis fiú vagy leányka után nyújtja — ábrázoltatik.

hogy a római nép nagy része mily nyomorban él s az árva gyermekek mily sanyarú sorsban tengődnek és talán éppen e tapasztalat indította őt arra, hogy Nerva kezdeményezését folytassa s ezáltal is érdemeit növelje. A történészek hallgatnak ez ügyben tett intézkedéseiről s csakis hiúságának köszönhetjük, hogy ez irányban kifejtett működéséről biztos adatunk van. Traján császár szeretete ugyanis tetteit kőbe vagy ércbe vésetni, hogy így emléküket megörökíttessék. 1747-ben Piacenza közelében, szántás közben egy nagy, hat mázsás bronzból készült emléktáblát találtak, melynek felirata Traján császárnak a szegény gyermekek gondozása körüli érdemeit sorolja fel. Ezen emléktábla 671 sorában el van mondva, hogy Traján Veleja városában mintegy 1,044.000 sestertius (216.094 korona) évi 5% kamatját, 52.000 sestertiust (10.802 korona) szegény gyermekek ápolására fordított s pedig oly módon, hogy ebből 245 törvényes házasságból származó fiúgyermek havonként 16 sestertiust (3 korona 50 fillért), azonfelül 34 leány havonként 12 sestertiust (2 korona 40 fillért) nyerjen. Törvénytelenekről említés nem tétetik, »vagy azért — mondja Wolf F. A., ki e tárgyról szakavatottan értekezik¹ — hogy Velejában ekkor ilyenek nem

¹ Fr. Aug. Wolf.: Kleine Schriften, Halle 1869. II. 895—922. 1.

voltak, vagy pedig, hogy ilyeneket Traján kedvezményben részesíteni nem akart». Függelékképpen egy külön alapítványról is tétetik még e táblán említés évi 3600 sestertiusról, mely összegből még 18 törvényes fiú és egy leány vala tartandó, mely ismét 5% tőkét véve, 72.000 sestertius alapítványt mutat fel. Ezen alapítványokat fekvőségekre kölcsön adták, melyek a táblán pontosan felsorolattak. A kölcsönvevők az 5%-os kamatot tartoztak évenként a megnevezett célra pontosan kifizetni. Ezen intézkedés által nemcsak a jó cél lett biztosítva, hanem Veleja lakói is nagy jótéteményben részesültek, amennyiben olcsó tőkéhez jutottak; mert mint ismeretes, a rómaiaknál a rendes kamat 12% volt. Vájjon a császár ezen alapítványt sajátjából tette-e vagy pedig az állam pénztárából — nem tudjuk. E segélyösszeg első pillanatra jelentéktelennek tűnik fel, de ha meggondoljuk, hogy a régi pénzérték tízszer nagyobb volt a jelenleginél, hogy 3 korona 50 fillér 35 korónának felelt meg, úgy ez összegek tekintélyessé válnak. Figyelembe kell venni azt is, hogy &Z élet a délibb vidékeken olcsóbb és mint Wolf helyesen megjegyzi, «azon égöv alatt az élelmicikkek könnyebben elérhetők, mint északon, ahol a természet a táplálékot mélyebben rejtette el». Ezen alapítványt Traján K. u. 102. vagy 103. évben tette. A segélyezés a fiúkra nézve életük 18-ik

évéig, a leányokra 14-ik évükig terjedt ki. Ilyenmű alapítványokat később Italia minden vidékén találunk s a fennmaradt emlékkövek felirataiból azt is tudjuk, hogy ezen alapítványok kezelői és felügyelői «Aediles», Quaestores pecuniae alimentariae» nevek alatt szerepeltek. Italián túl a provinciákban is akadunk ily alapítványokra, így említés tétetik Spanyolországban a «pueri Juncini» alapítványról, Afrikában pedig Antoninus alatt valaki oly összeget hagyományozott, hogy ennek jövedelméből 300 fiú és 200 leány neveltetett. A fiúkért évi 30 Dénárt (58 kor.), a leányokért pedig 24 Dénárt (47 kor.) fizettek. A fiúknak 3—15, a leányoknak 2—12 éveseknek kellett lenni.

Tény, hogy ezen alapítványoknak bizonyos politikai jellegük is volt. A császár ugyanis látva Italia lakóinak rohamos apadását, gondoskodni akart a hadsereg utánpótlásáról, innen van, hogy alapítványait elsősorban fiúk javára tette. Hogy azonban az alapítókat nem pusztán politikai, hanem emberbaráti indokok is vezérelték, bizonyítja ezt azon körülmény, hogy a leánygyermekéről sem feledkeztek meg s hogy a császárok ezen alapítványaikat többször feleségeik emlékére teszik, továbbá, hogy magánemberek is gondoskodtak ily módon szegény gyermekekről, így tudjuk, hogy ifjabb Plinius szülővárosában,

Comumban hasonló alapítványt tett szabad, de szegény polgárok gyermekeinek ellátására 500.000 sestertius értékű vagyonának átadása által, melynek élvezeteért a község 30.000 sestertius, tehát 6% kamatot tartozott fordítani; végrendeletében ezen alapítványát még 300.000 sestertiusszal gyarapította. Macrina nevű gazdag nő ugyanily célra egy milliót hagyományozott, bizonyos Fabia pedig 50.000 sestertius és pedig oly kikötéssel, hogy ennek 6% kamatja évenként kétszer, az ő és férjének születésnapján osztassék ki, a fiúk kapjanak 30 sestertius, a leányok pedig 40-et.¹ Érdekes, hogy Antoninus Pius feleségének, idősb Faustínának emlékére leánygyermek részére tett alapítványt «puellae alimentariae Faustianae». Hasonlólag cselekedett Marc Aurel «novas puellas Faustianas instituit in honorem uxoris mortuae»,² őt követte Alexander Severus, ki édes anyja, Julia Mamaea emlékére tett ilyen alapítványt.³

Hogy a pogányok alapítványai a leányokra is kiterjednek, ez már a kereszténység hatása s erre utal azon eljárás is, hogy az alapítványokat rokon- és szeretett személyekhez fűzték.

¹ G. Uhlhorn: Die christliche Liebestätigkeit in der alten Kirche. Stuttgart 1882. 15—18. lap.

² Gápitolinus in. M. Aurel. cap. 26.

³ Lamprid. in Alex. Sev. cap. 57.

A felsorolt alapítványok ugyan már a szíveknek szelídülését jelzik, de csak hajnalsugarai voltak ezek a felkelő napnak, melynek fénye szétoszlatta a pogányság éjjelét s megváltoztatta a föld színét. Krisztus tanítása volt az, mely ezen átalakulást eszközölte, amely messze távolból, közbeeső rétegeken keresztül, többé-kevésbé lm visszhangként a bölcselők, moralisták, szónokok száján, sok gyarló és önkéntelen tolmács útján a Palatinusig elhatott. Pálnak, Jánosnak, Kelemennek szava volt az, mely a katakombák mélyében kiejtve, ismételtetett az utcákon és műhelyekben, a gazdagok házaiban s a fejedelmi palotában. Az üldözö császárok tudtuk és akaraton kívül Annak engedelmesskedtek, aki monda: Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket!

IV. Jézus a szeretet tanítómestere.

Az óvilág lefutotta pályáját. Amit az emberi nem önmagától kifejthetett, az kifejlett és elvirágzott. Kialudt már a népek ereje, az ókor alkotmányai romokká lettek, csak nyugalom, mély nyugalom halaszthatta el az összeomlást; de örök nyugalom lehetetlen a világon. Az élő Isten, a világ ura, nem azért adott létet az emberi nemnek, hogy az kétségbeesésben végzödjék. A népeket a maguk útján engedte menni addig, míg az

élet boldogságát nélküle vélték feltalálni. De midőn a római dicsőség szolgaságba süllyedt, midőn az emberi nem csak rabszolgákat és vadakat számlált: akkor teljesült Isten végzése, melyet első szüleinknek bűnbeesésük után kijelentett és melyet Izrael hagyományként őrzött. Isten Fia emberré lett, hogy a világot a bűn átkától megváltsa s az emberi nemet új életre keltse. És a népek ezen Megváltója nagy munkáját a szeretet parancsolatával kezdte meg.

Távol Galileának egy virágos domb lejtőjén hangzott fel először azon üdvhozó tanítás: «Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa»! «Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak»! «Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek»!¹ És a Megváltó, miután kinyilatkoztatta a gazdagoknak, miben rejlik a valódi boldogságuk, elragadtatva emeli fel szemét a legmagasabb egekre és tanítványainak a mennyországot mutatva, benső megilletődéssel kiált fel: «Legyetek tehát irgalmasok, mint a ti atyátok is irgalmas»!²

Ezek a szelíd, fönséges szavak alkották újra, gyógyították meg és világosították be egész a mai napig a földet, az alapjában felforgatott, az undok romlottsággal csordultig tele emberi értelmet.

¹ Máté 5, 3, 7.

² Lukács 6, 35.

E szavak által született újra az ember szíve. Lassanként Üdvözítőnk a szeretet egész tanát kifejtette. Amit a pogányok semmibe sem vettek, Ő azt főparancsolatnak hirdeté. «Szeresd felebarátodat, mint önmagadat».¹ Szeresd, amiképen az Istent is szereled, mert e két parancsolat, e két szeretet forrása egy. «Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást, amint én szeretlek titeket. Arról ismernek meg mindnyájan, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel lesztek egymáshoz».² Csakhamar az irgalmas szamaritánusról mondott példabeszédben tudtára adja az emberiségnek, hogy minden ember felebarátunk, mindenkin segíteni tartozunk, még ellenségeinken is. «Hallottátok, hogy mondatott: Szemet szemért és fogat fogért. Én pedig mondom nektek, aki megüti jobb orcádat, fordítsd neki a másikat is ... Hallottátok, hogy mondatott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, kik titeket gyűlölnék és imádkoztatok üldözőitekért és rágalmazóitekért, hogy fiaii legyetek atyátoknak, ki mennyekben vagyon, ki az ő napját felvirrasztja jókra és gonoszokra és esőt ad az igazaknak és hamisaknak.»³

¹ Máté 22, 39.

² János 13, 34. 35.

³ Máté 5, 38. 39. 43. 44. 45.

Sürgősen és ismételve felhívja követőit isteni Üdvözítőnk az alamizsnálkodásra: «Adjatok és adatik nektek, jó és tömött, megrázott és kifolyó mértéket öntenek a ti öletekbe, mert azon mértékkel, mellyel mérték, visszaméretik nektek».¹

Adjátok el, amit bírtok és adjatok alamizsnát. «Amivel bővelkedtek, abból adjatok és íme mindenetek tiszta lesz»,² mert az utolsó ítéletkor az fog dönteni, vajjon jól felhasználták-e a tulajdonosok javaikat az irgalmasság cselekedetei, alamizsnálkodás, a szeretet műveinek gyakorlására, adtak-e az éhezőknek ételt, a szomjúhozóknak italt, befogadták-e a jövevényt, ruházták-e a mezítelent, ápolták-e a betegeket, látogatták-e a foglyokat?³ Azon adomány, melyet a gazdag Isten nevében nyújt, nemcsak pusztá segélyezés, hanem végtelenül több, túltesz minden áldozaton, mert a szegény és szükségben szenvedőnek személyében «atyafiai e legkisebbjében» az alamizsnát maga Jézus Krisztus veszi át és az adakozó ezáltal szeretetközösségbe lép magával az Isten Fiával. Az alamizsna azonban — tanítja az Üdvözítő — még nem minden. Nem elég, hogy javainkat a segélyre készen tartjuk, még nagyobb áldozatkészséggel saját személyünkben is a szegény mellé kell állanunk. Ki összes vagyonát odaadja, de

¹ Lukács 6, 38.   ² Lukács 11, 41.   ³ Máté 25, 36.

ezen szeretettel nem bír, nem áll meg Isten előtt. Krisztus feláldozta magát a halálig, még pedig a kereszthalálig. És amint Ő szeret bennünket, úgy kell nekünk is egymást szeretnünk. Azon alamszna, mely a személyes odaadással van összekötve, «kedves illat és Istennek tetsző áldozat», mely a síron túl százszoros jutalmat nyer.

És e magasztos tanok méltó befejezésül halála előestéjén is tanítványainak a szeretetet köti szívükre. Ezt hagyja nekik örökségül! Csodálatos! Az isteni Mester akkor tanítja szeretetre tanítványait, midőn egy közülök már elment, hogy elárulja őt! Ő valóban isteni szeretet az, mely ez éj öléből felragyog, mint a nap, melynek sugara évezredekken keresztül világít és enyhít! És másnap meghalt a keresztfán, imádkozván gyilkosaiért és mondván: «Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek»!

És a szeretet e nagy áldozatának vére megváltotta a világot, megváltoztatta annak színét! Temetve lőn a múlt minden kegyetlenségével s egy újkor hajnala virradt fel. A felebaráti szeretet légy öze a vadságot, új társadalmak tűntek fel a világban és e név: «keresztény», minden szép erény és jó törvényekhez kapcsolódott.¹

¹ V. ö. Dupanloup: A mi Urunk Jézus Krisztus élete. Budapest, 1895. 95—107. 1. és «A keresztény szeretet és művei». Pécs, 1866. 66—92. 1.

V. A keresztény szeretet első gyümölcsei.

Az apostolok követve isteni Mesterük példáját, szóval és tettel serénykedtek a szeretet parancsának hirdetésében.

Szent Péter, az apostolok fejedelme e szép szavakban köti szívükre Kis-Ázsia keresztényeinek e parancsot: «Kölcsönös szeretet legyen szüntelen bennetek; mert a szeretet födözi a bűnök sokaságát. Legyetek vendégszeretők egymás iránt zúgolódás nélkül. Mindenitek amint vette a kegyelmet, mást is részeltesen benne, mint jó sáfára az Isten sokféle ajándékainak».¹

Szent János levelei áradoznak a felebaráti szeretettől. «Szerelmesim — olvassuk első levelében— nem új parancsot írok nektek, hanem régi parancsot, mely nálatok volt kezdettől; a régi parancsolat azon ige, melyet hallottatok. Hanem új parancsolatot is írok nektek, mely való, mint Ő reája, mint te reátok nézve, mert a sötétség elmúlt és az igaz világosság világoskodik. Aki azt mondja, hogy világosságban vagyok, de atyjafiát gyűlöli, az mindaddig sötétségben vagyok. Aki szereti atyjafiát, az világosságban marad és abban nincs botránykozás, aki pedig gyűlöli atyjafiát, sötétségben vagyok és sötétségben jár és nem tudja

¹ Péter I. 4, 8—10.

hova megyén, mert a sötétség megvakította szemeit».¹ «Szerelmesim! szeressük egymást, mert a szeretet Istentől vagon. És aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent, mert az Isten szeretet «Deus Caritas est!»² Öreg napjaiban pedig a szeretet e nagy apostola folyton e szavakkal buzdította tanítványait: «Fiacskáim, szeressétek egymást!»

Hasonló szép intelmeket találunk a többi apostolok irataiban is. Így szent Pál, a pogányok apostola mondja: «Szóljak bár az angyalok nyelvén, ha szeretetem nincs, olyanná lettem, mint a zengő réz, vagy pengő cimbalom. Legyen bár jövődőlő tehetségem és tudjak minden titkot és minden tudományt, legyen bár oly teljes hitem, hogy a hegyeket áthelyezhessem, ha szeretetem nincs, semmi sem vagyok! A szeretet tűrő, kegyes, a szeretet nem irigykedik, nem cselekszik rosszul, nem fuvalkodik fel, mindent elvisel, mindent elhisz, mindent remél, mindent elszenved. A szeretet sohasem szűnik meg».³ «Az atyafiúi szeretet maradjon bennetek. A jótékonyaságról pedig és az adakozásról el ne feledkezzetek, mert ilyen áldozatok tetszenek az Istennek».⁴ «Szeressétek egymást atyafiúi szeretettel, előzzétek meg egy-

¹ János ap. I. 2, 7—11.

³ Korint. 1.13. 1—8.

² János ap. I. 4, 7. 8.

⁴ Zsid. 13, 1—6.

mást tisztelettel. Áldjátok a ti üldözőiteket, áldjátok és ne átkozzátok. Örüljétek az örvendőzőkkel, sírjátok a sírókkal. Senkinek rosszért rosszal ne fizessetek. Ha éhezik ellenséged, tápláld őt, ha szomjúhozik, adj italt neki, mert ezt cselekedvén tüzes szemet raksz fejére.¹ «Vegyétek tehát magatokra, mint Istennek szent és kedves választottai az irgalom indulatát a kegyességet, elszenvedvén egymást és megengedvén egymásnak, ha kinek valaki ellen panasza van, valamint az Úr is megengedett nektek, úgy ti is. Mindenekfelett pedig szeretettel legyetek, mely a tökéletesség köteléke.»²

Végül Szent Jakab apostolnál olvassuk: «Irgalom nélkül való ítélete lesz annak, ki irgalmas-ságot nem cselekedett; az irgalmasság pedig felülhaladja az Ítéletet. Mit használ atyámfiái, ha valaki mondja, hogy hite van, cselekedetei pedig nincsenek? Vájjon a hit üdvözítheti-e őt? Mert valamint a test lélek nélkül holt, úgy a hit is cselekedetek nélkül meg van halva».³

De nemcsak szóval, hanem tettekben is hű követői voltak az apostolok isteni Mesterüknek. A szeretet törvényeit gyakorlati tэрre is igyekeztek átvinni.

¹ Róm. 12, 10—20.

³ 2, 13, 14, 26.

² Kol. 3, 12—14.

Jeruzsálemben látjuk először egész nagyszerűségében feltűnni a felebaráti szeretetet. Ott, hol a szeretet nagy Mesterének szent vére áztatta a földet, ott virult fel az első szeretet-intézmény!

A jeruzsálemi egyház hívei ugyanis áthatva a szeretet szellemétől, javaikat az apostolok lábaihoz tévék, «a hívek sokaságának pedig egy szívük és egy lelkük vala és senki közülök azokból, mivel bír vala, semmit sajátjának nem monda, hanem mindenük közös vala, nem is vala közöttük senki szűkölködő. Mivel mindazok, kik mezőket, vagy házakat bírnak vala, eladván, eléhozák azok árát, miket eladtanak; ez pedig elosztaték mindennek, amint kinek-kinek szüksége vala».¹

Boldog idők, midőn a hit egyesülve a szeretettel létesítette azt, amiről a hajdan bölcsei hiába ábrándoztak s ami az újabb kor népboldogítóinak is örök ábrándképe marad!

E lélekemelő látvány azonban nem tarthatott sokáig, hiszen ez csak az evangéliumi tökéletességnek hősi képe volt, az egyház elterjedésével ennek el kellett tűnni. A hívek szaporodásával a közös élet és az alamizsnának kiosztása is igen megnehezült, «Ama napokban pedig — olvassuk

¹ Ap. csel. 4, 32—35.

az apostolok cselekedeteiben — növekedvén a tanítványok száma, zúgolódásuk lőn a görögöknek a zsidók ellen, azért mintha özvegyeik megvetetnének a mindennapi kiszolgáltatásban. Egybehíván tehát a tizenkettő a tanítványok sokaságát, mondák: Nem illő nekünk elhagyni az Isten igéjét és az asztaloknál szolgálnunk. Válasszatok azért atyámfiai közületek hét jóhírnevű férfiút Szentlélekkel és bölcseséggel teljeseket, kikre e foglalatosságot bízunk? Mi pedig az imádságban és az ige szolgálatában leszünk foglalatosak. És tetszék e beszéd az egész sokaság előtt és választák Istvánt, hittel és Szentlélekkel teljes férfiút és Filippet, Prokorust, Nikanort és Timont, Parmenast és Miklóst, az antiokiai jövevényt».¹

Ezek voltak a «diakonok», de nem oly értelemben, mint a későbbi egyházi rendbeliek, hanem, mint nevük is mutatja, csak a segítő, szolgáló és végrehajtó személyek voltak, míg a püspök vagy a helyettesítő pap főintéző, határozó és döntő tényező volt és maradt is, mert az alamizsna a régi egyházban a legszorosabban egybe volt kapcsolva az áldozat bemutatásával. Az istentisztelet alatt adták át az áldozók adományait a püspöknek és a szegények az oltárról nyerték

¹ Ap. csel. 6, 1—7.

eltartásukat. A végrehajtás természetesen a diakonok dolga volt és mennél nagyobb volt valamely község, annál inkább emelkedett a diakonok segédkezésének jelentősége.

Ez volt a szegény ügy első szervezése. A jeruzsálemi egyház példáját követték a többi keresztény községek is s ezek valóságos vetélkedésben állottak egymással a szeretet műveinek gyakorlásában.¹ Így olvassuk, hogy midőn a jeruzsálemi egyház híveit éhhalál fenyegette, Antiochia és több görög tartomány hívei sietve küldték segélyadományaikat, miért is Pál apostol nem mulasztotta el őket megdicsérni: «mert az adakozásban tett bő vetés gazdag kegyelem aratást ígér az adakozónak» és «mert ezen adakozás szolgáltatása nemcsak a szentek szükségeit pótolja, hanem bőven gyümölcsözik is sokak hálaadása által az Úrban». A szeretet fönsége még jobban felragyog azon gyűjtésekben, melyeket szent Pál hasonlólag a jeruzsálemi egyház javára rendezett az achajai, maczedoniai és galicziai egyházakban. Vetélkedve adakoztak ezek, önkéntesen, örömmel hozták adományaikat. A gazdagok kifosztották magukat, hogy többet adjanak, a szegények dolgoztak, hogy bőségesebb alamizsnát

¹ Dr. Merz. Armut und Christentum. 1849. 1—17. 1.

nyújthassanak és mindnyájan a kimeríthetetlennek látszó szeretet-kincsekből oly nagyszerű segélyforrásokat tudának előteremteni, hogy még szent Pál nagy lelke is csodálatra ragadtatott általa. És az apostol nagy súlyt fektetett ezen adományokra, mert ezek által hitte a zsidó és pogány keresztényeket összeolvasztani és csakugyan, amit a hit csak lassan bírt elérni, a szeretet azt gyorsan eszközölte.

Szép adataink vannak már ez időből az egyesek jótéteményeiről is.

Így olvassuk, hogy Joppében élt egy Tabita nevű asszony, az új hitnek tanítványa, «ki teljes vala jócselekedetekkel és alamizsnákkal, melyeket tőn», és kinek halálakor «az özvegyek sírva mutogatták Péternek a köntösöket és ruhákat, melyeket Tabita csinált vala nekik». Ezek kérelmére feltárnasztá tehát Péter Tabitát és elhíván a szenteket és özvegyeket, őt az élőt átadá nekik.

Hasonlólag dicséri az írás Kornelius cesareai százados adakozásait is.

A keresztény szeretet gondoskodása kiterjedt minden bajra és nyomorra.¹ Azonban a dologkerülők, kik csak könnyű módon akartak megélni, nem részesültek segélyben. Nem minden szegény-

¹ Dr. Ratzinger. «Az egyházi szegényápolás» I. 36, 37. 1.

ben tisztelték Jézus Krisztust s nem mindegyiket tekintették Krisztus áldozatoltárának, hanem csak a gyámoltalan és keresetre képtelen szegényt. A segélyben részesülteknek pedig mértékleteseknek kellett lenniök s a legszükségesebbel megelégedniök. «Ha élelemmel és meztelenségünk betakarására a legszükségesebbel bírunk, úgy megelégszünk».

A betegek gondozását és ápolását ősidőktől kezdve gyakorolta az egyház, különösen ragályos betegségek idején nyilvánult a nép és papság felebaráti szeretete nagy mértékben. A diaconusoknak és a diaconissáknak kötelességük volt felkeresni a hitközség betegeit és azok táplálásáról gondoskodni és a hívek e ténykedésben alalmazásukkal oly bőven segítettek őket, hogy mint Tertullian bizonyítja, látván ezt a pogányok, csodálkozva kiáltanak fel: «Videte, quomodo se diligant 1» Nézzétek, mennyire szeretik egymást! De nemcsak egymást szerették ők, hanem a pogányok üldözőik iránt is hasonló szeretetet tanúsítottak.¹ Ki olvashatná meghatottság nélkül azon szavakat, melyekkel Cyprian felszólítja községét, hogy az ellenséges érzületű pogányokat is ápolják. Mi több, ki ne bámulná ama tetteket, melyeket

¹ Stiefelhagen: Kirchengeschichte in Lebensbildern. 93. 1.

Cyprian és hű községe végbevitt a karthágói borzasztó dögvész dühöngésekor, mint szedték fel, ápolták, gyámolítottak a betegeket, mikép táplálták a szegényeket, temették a halottakat, tekintet nélkül arra, keresztény-e vagy pogány? Nem kisebb szeretetet tanúsítottak az első keresztények a foglyok és szegény utasok iránt. Római szent Kelemen a korinti egyházhoz írt levelében így szól: «Sokat ismerünk közülünk, kik bilincsekbe engedték verni magokat, hogy testvéreiket megszabadítsák, sokan másoknak rabszolgául adták el magukat s a nekik fizetett díjat arra fordították, hogy az éhezőknek ételt nyújthassanak».¹ Szent Justin ismert vádiratában kifejti, hogy az egyház püspöke nemcsak községének *özvegyei*, árvái s ügyefogyottjairól gondoskodik, hanem a foglyok- és utasokról is, egyszerűen minden szükségben levőről — «Uno verbo omnium indigentium curam suscipit». Hasonlólag találjuk Tertulliánál feljegyezve, hogy a hívők adományából az árvákon, özvegyeken, szegényeken és betegeken kívül még a hajótörést szenvedők, a bányákban és börtönökben őrzött foglyok s végre szegény utasok is részesíttetek. Az afrikai keresztények szeretetéről szép tanúságot tesz azon szokás, hogy felkeresték a bányamunkára ítélt

¹ Ep. I. ad Cor. cap. 55.

hitsorsosait s azok helyzetét adományokkal enyhítették.

Nagy jótétemény volt egykor az utasoknak ellátása is, azért nem ok nélkül vétetett fel az irgalmasság testi cselekedetei közé. Ezen időben ugyanis nem voltak rendes vendégfogadók, az utazók tehát idegen emberek vendégszeretetére voltak utalva. A szegény utazókat a püspök szokta volt ajánló levéllel (*litterae formatae*) ellátni, kiket azután a hívek mindenütt testvéri szeretettel fogadtak, mert minden hívő, ki úton volt, úgy tekintetett, mintha valamennyi igaz katolikus vendégszeretetére joga volna, mivel az egyházzal állt közösségben. Szokásban volt továbbá az idegeneket útjukban egy darabig elkísérni is, valamint elutazásuk előestéjén útravaló élelmiszerekkel és búcsúadományokkal ellátni, melyeket ők «Zeniá»-nak neveztek.

Aranyszájú szent János említi, hogy sokan a szegények, betegek és utazók számára saját házaikban bizonyos szobákat tartottak készen és valamint minden szobát az atya, vagy anya, vagy gyermek neve szerint szokták nevezni, ki azt elfoglalta, pl. az atya szobája, János szobája, épen így mondták a szegények számára tartott szobát: «Krisztus szobájának».

Ezek voltak a keresztény szeretet első gyümölcsei, ily változást eszközölt Krisztus tanítása

a társadalomban. És vájjon ezen mindent át-
 ölelő szeretet megfeledezhetett-e a szegény el-
 hagyatott gyermekek sorsáról? Nem, a keresztény
 szeretet keretében ezeknek kiváló hely jutott!

VI. Mit tett a katolikus egyház a szegény gyermekek érdekében?

Az egyház bűnnek minősítette a gyermekkite-
 vést s a legszigorúbban kárhóztatta e kegyetlen
 szokást. A gyermekvesztő anyát kizárta a hivek
 gyülekezetéből s csakis tíz évi bűnbánat és nyil-
 vános vezeklés után vétethetett föl az ismét
 kebelébe, sőt hét évi vezeklés volt az olyan anyára
 is szabva, aki szegénységből tette ki gyermekét.
 A Szent Atyák a pogányokat is keményen meg-
 róják ezen kegyetlenségért. «Kivetitek — úgy-
 mond alexandriai Kelemen — házaitokból a
 gyermekeket s helyettök kajdácsokat neveltek;
 tulajdon szülötteiteket kiteszitek és csirkéket
 ápoltok; tehát több elöttetek az oktalan állat,
 mint az ésszel megáldott ember?» Hasonlólag
 nyilatkoznak más egyházatyák is.

Az árva és elhagyatott gyermekek mindenütt
 az egyház védelme alatt állottak s a szentmise
 alkalmával összegyűjtött pénz egy része ezek ápo-
 lására lett fordítva. A hitközségekben rendszeren
 találkoztak oly nemes lelkek, kik az árvákat

örökbe fogadták. így tudjuk, hogy Origenest, midőn atyja Leonidas vértanúi halállal kimúlt, egy gazdag keresztény özvegy vette házába s gondos nevelésben részesítette.¹ Ha valamelyik árvának nem akadt pártfogója, az esetben a püspök volt köteles annak gondozását elvállalni, ugyancsak az ő felügyelete alatt neveltettek a pogányok által kitett s a diaconissák által fölszedett gyermekek is. Midőn a római birodalom urai keresztény császárok lettek, az egyházi gyermekvédelem hatósági segélyben is részesült. Nagy Konstantin mindjárt uralkodásának kezdetén kiterjesztette gondját a szegény gyermekekre. Ezek részére menedékházakat nyitott s oly szülőket, kik gyermekeiket eltartani nem bírták, ruhával és étellemmel ellátta s fölszólította a megtévedett nőket, hogy bűneik ártatlan gyümölcseit a templomokba hozzák, melyekben néhol oldalrejtekhelyeket s bölcsőket is állítottak ily csecsemők befogadására. 315-ben Italia összes városaiban kihirdette, hogy akik gyermekeiket eltartani képtelenek, azok részére saját pénztárából segélyt utal ki, csak hogy senki gyermekgyilkolásra ne vetemedjék.² Minthogy

¹ Eusebius, hist. eccl. VI. 2.

² Manachan, I. M. 270. 1.

³ Cod. Theod. Lib. I. De alimentis, quae inopes parentes de publico petere de bent. Eusebius, Vita Const. III. 44. Socrat. I. 17.

pedig ezen korban a gyermekrablás igen gyakori volt, a császár elrendelte: ha rabszolga lop gyermeket, vadállatoknak vettessék martalékul, ha pedig szabad ember követi ezt el, úgy karddal végeztessék ki. Hasonló büntetést szabtak a koldusokra és csavargókra, ha saját vagy lopott gyermekeket megcsonkítottak. Konstantin példáját követték utódai, különösen Valens, Gratian és Justinian szigorú törvényekkel tiltották a gyermekkitevést. Nem csekélyebb buzgalmat fejtett ki ez időben a gyermekvédelem terén az egyház is. Az arlesi zsinat 336-ban megújítja a régi egyháznak a gyermekkitevőkre szabott büntetéseit, más zsinatok pedig az elhagyatott gyermekek gondozását szabályozzák. Így létesültek a különféle irgalmas intézetek, nevezetesen: házak árvák számára, úgynevezett Orphanotrophiák, menedékhelyek kisgyermek, különösen lelencek számára Crephotrophiak, intézetek felnőttebb ifjak nevelésére Curatrophiak. Ezen intézetek alapítói jobbára az illetékes hitközségek vagy püspökök voltak, csak itt-ott akadunk egyes vagyonosabb magánemberekre. Így tudjuk, hogy Rómában Pomachius segítségével Fabiola egy menedékházat nyitott, ahol szegény gyermekeket is gondoztak. Konstantinápolyban bizonyos Zoticus, Rómában pedig Belizár alapítottak árvaházakat. Konstantinápolyban az árvák felügye-

léte egy magasrangú tisztviselőre volt bízva, ilyen volt János herceg, Mihály császár öccse, akit azért «Orphanotrophus»-nak neveztek.¹ Galliában, hogy a gyermekgyilkolást megakadályozzák, a püspökök a templom ajtajához márványmedencéket (coquina, concha marmorea) alkalmaztak, hogy a megtévedett nők gyermekeiket — ha azoktól megszabadulni akartak — betehessék. A templomszolgának kötelessége volt ezeket onnan kivenni és a püspökhöz vinni, ki e kitévésről rendes és pontos tanúk által hitelesített bizonyítványt állított ki. Másnap pedig az istentisztelet alatt a püspök az összegyűlt hívőknek bemutatta a gyermeket s fölszólította a jelenlevőket, vájjon nem volna-e hajlandó valaki keresztény szeretetből a kisdedet elvállalni és mint magáét fölnevelni? Ha pedig senki sem találkozott, úgy a gyermeket az egyház költségén nevelték föl.

Kis városok püspökei, kik külön menhelyeket nem alapíthattak, saját házuknak vagy templomuknak egy részét rendezték be e célra. Spanyolországban a szegény gyermekeket a templomok költségén nevelték s jámbor asszonyok vállalkoztak ezek gondozására. Szent Ágostonról olvasuk, hogy csak oly családokat tisztelt meg láto-

¹ Abhandlungen der schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur. Breslau. 1862. 2. füz. 9.1.

gátásával, melyek árvákat, szegény özvegyeket vagy betegeket vettek ápolásba. Különös elismeréssel emelik ki a történészek nagy szent Gergely pápának a Szegény gyermekek körüli érdemeit. Rómában az istentisztelet emelésére és az egyházi zene művelése céljából ének-iskolát alapított, mely egyúttal árvaház volt, egyik életírója ezen intézetet egyenesen Orphanotrophium-liak nevezi. Alamizsnás szent Jánosról pedig tudjuk, hogy nemcsak kiváló figyelmet fordított az elhagyatott gyermekek nevelésére, hanem még arról is gondoskodott, hogy szegény nők részére a város külön részeiben szülőházak legyenek berendezve, hol a szegény anyák betegségük alatt gondos ápolást és ellátást nyerjenek.¹

Az első rendszeres lelencház is egyházi férfinak köszöni létét. 785-ben ugyanis Milanóban bizonyos Datheus archipresbyter alapított ily intézetet. «Minthogy sokszor megtörténik — olvassuk az alapító levélben² - - hogy az emberek az érzéki élet által tévútra vezettetnek, megtörténik, hogy az adulterium következményeit nem merik napfényre hozni, megölik s így meg nem keresztelvén a gyermeket, kárhozatba küldik, mert nincsen olyan hely, ahova a paráznság

¹ Baronius, Annales eccles. ad annum 610.

² Cantu Caesar: Világtörténelem VIII. k. 480.1.

következményeit elrejteni lehetne, így tehát az ilyen kis gyermekeket csatornába, folyókba dobják s annyi gyilkolást követnek el, amennyi gyermek születik bűnös viszonyokból. Ennek következtében én Datheus archipresbyter, úgy saját lelkem üdvére, mint polgártársaim javára rendelem, hogy a házból, melyet a templom közelében vettem, a talált gyermekek számára menedékhelyet csináljanak— akarom, hogy amely gyermek kitétetik a templomba, eme házban alkalmazott és fizetett ápolóknak adassék, — s elválasztva még hét évet itt tölthessenek, valamely mesterségben oktattassanak és elérvén az időt minden szolgálattól menten oda mehessenek, ahova akarnak.»¹

«Datheus e kegyes tette — jegyzi meg helyesen Cantu — nagyon a korhoz van alkalmazva, vagyis több benne a jóakarát, mint helyes ítélet, miután a gyermekeket hét éves korukban, vagyis akkor szabadítják fel, midőn a legnagyobb felügyeletre van szükségük. Ő gondoskodott szabadságukról, de nem egyúttal jó nevelésükről is. Azonban ne feledjük, hogy ez új nagylelkű tett volt, midőn nem tartotta meg rabszolgául azokat, kiknek életét ő mentette meg.»

¹ «Stent omnes liberi et absoluti ab omni vinculo servitutis, cesso eis jure patronatus ceant; vei habitent, ubi voluerint».

Nagy Károly törvényhozás által igyekezett gondoskodni a szegény gyermekek sorsáról. Már atyja Pipin szigorúan meghagyta a bírának, hogy az árvák ügyei mindig elsők legyenek. Károly e törvényt nemcsak megújította, hanem a püspököknek és plébánosoknak szívükre kötötte, hogy az árvák sorsa fölött őrkdjenek s azokat mindenemű elnyomás ellen védelmezzék s minden bajban hozzá forduljanak, mint legfőbb védnökhöz.¹ Hasonló intézkedéseket találunk más újonnan megtért népek törvényeiben is, így a longobárdok, angolszászok, nyugati góthok és más germán törzseknél, hol a kisdetek kitevése vagy megölése halálbüntetéssel tiltva volt².

A zsinatok határozatai szerint a püspökök és plébánosok tartoztak jövedelmeik egy részét a szegények és elhagyott gyermekek gondozására fordítani s lehetőleg székhelyeiken, illetőleg a plébániai templom mellett ezek elhelyezésére menedékházakat építeni, melyek *πρωχείον*, *ξβοδοχιον* hospitale, hospitium, végre matricula nevek alatt ismeretesek s melyekben egész a

¹ Conc. arelat. III. 813. cap. 17. Cone. Mogunt. 813. c. 8.

² Canciani leges Barbarorum, II. 28. V. ö. I. Gaume: Geschichte der häuslichen Gesellschaft bei allen alten und neuen Völkern. Regensburg, 1863. IL 255—57. 1.

XII-ik századig mindennemű nyomorsújtott talált felvételt és ápolást s csak később változtatták át ezeket sajátlagi kórházakká.¹ Több zsinat szigorúan intézkedik arról is, hogy a szokásos visitatiók alkalmával a püspökök és fődiákonusok személyesen győződjenek meg arról, vajjon a plébánosok meghatározott szabályok szerint gondoskodnak-e a hitközség árváiról? így olvassuk ezt például sz. Udalrik életrajzában. Hogy e szabályok szigorúan megtartottak, kitűnik az egykorú krónikák feljegyzéseiből, melyekben egyes főpapok felebaráti szeretete szépen van megörökítve, így tudjuk Heribert kölni érsekről, hogy egy alkalommal pogány gyereket keresztelvén, azt «védenicei» sorába vette fel s részére segélyt utalványozott ki.² Burchard püspök a kitett gyermekek érdekében megyéjében a frank zsinatok határozatait hozta be. Sz. Gotthard az elhagyott gyermekek részére külön nevelő intézetet alapított.³ Sz. Poppon apátról egykorú életírója megjegyzi, hogy az árváknak ügyét előbbre valónak tartotta, mint saját bajait.⁴

¹ Kriegk: Deutsches Bürgerthum im Mittelalter. 75. és 98. l.

² Vita Heriberti Cap. 11. Pertz: Monumenta. IV. 750. l.

³ Pertz. I. M. XI. 209. l.

⁴ Bolland. Vita S. Popponis. 25. Ian.

A szeretetnek e szép versenyterén mindig első sorban látjuk szent Péter utódait, a római pápákat, kik között különösen kitűntek nagy szent Gergely, III. Gergely, III. István, I. Pál s különösen I. Adorján, kit a krónikások «árvák atyjának», «ügyefogyottak gyámolának» neveznek.

Az egyháziak példáját jó korán kezdték követni a hívek is. Így tudjuk, hogy a IX-ik században Sienában bizonyos Soror nevű jámbor polgár egy menedékházat alapított «Maria della Scala» név alatt, melyben a betegeken és szegényeken kívül még árva, lelenc és beteg gyermekek is nyertek ápolást. Ezen intézet példájára Itália több városában is alakultak hasonló célú és berendezésű intézetek.¹

Európa éjszaki népeinél a szegények s így az elhagyatott gyermekek ügye is más alapon volt szervezve. Skandináviában a községek gondoskodtak az elhagyatott gyermekekről s azokat vagy a legközelebbi rokonoknak kellett eltartani, vagy ezek nem létében, a szegények pénzalapjából neveltettek. Angliában pedig a plébános kötelessége volt az elhagyatott gyermekekről gondoskodni. Itt azonban ezeket nem helyezték intézetekbe, hanem inkább kiadták kereskedők-

¹ Häberl, Abhandlungen über Armen- und Krankenpflege. 48. 1.

hoz, iparosokhoz, hogy ezeknek mesterségét tanulják.

Az egyház azonban csakhamar észrevette, hogy pusztán reális intézményekkel nem lehet e' nagy társadalmi kérdést megoldani. Lelenházak, menedékhelyek nem fogják a gyermekgyilkolást végleg megszüntetni, s nem fogják biztosítani a szegény árvák sorsát, hanem egyedül a mély vallásos szellem fojthatja el ezt gyökerében. Szakadatlan törekvése tehát oda irányult, hogy tanításával az erkölcsi érzést növelje s a kedélyeket szelídítse; ezért oly szellemben igyekezett a megmentett gyermekeket nevelni, hogy ama kegyetlenségtől s erkölcsi elvadulástól, melynek ők áldozatai lettek, iszonyodva forduljanak el. Ezen célját azonban csak akkor érte el, midőn sz. Vazul és sz. Benedek föllépte után a zárdák lettek a keresztény szeretet összes műveinek gócpontjai.

VII. A zárdák a gyermekvédelem szolgálatában.

A szerzetes rendeknek kezdettől fogva három közös fogadalmuk volt: örökös szüzesség, engedelmesség és szegénység. Ezeken kívül még minden rendnek volt valami külön fogadalma, amely a rend valódi célját jelezte, pl. gyermeknevelés, betegápolás, foglyok kiváltása stb. És nevezetes,

hogy valamennyi szerzetesrend e speciális hivatásán kívül szívesen buzgólkodott a gyermekvédelem terén is. Már a IV-ik században, tehát a szerzetes élet kezdetén, elrendeli szent Vazul, hogy a szerzetesek az árvákat zárdáikba készséggel fogadják s ott jámborságban neveljék, «a szükséges tudományokban s hasznos mesterségekben oktassák, hogy később képesek legyenek önmagukat fentartani.»¹ E pillanattól kezdve majdnem szükségtelenné lettek a külön menedékhelyek s ápolóházak, mert ezen jótékony intézetek a zárdákba mintegy beleolvadtak s a szerzetesek közvetlenül kezelték a szeretet s irgalmasság összes műveit, a hivek csak vagyont s anyagi segítyezést nyújtottak nekik, hogy magasztos hivatásuknak élhessenek. Ezekre ment évenként azon gyermekek száma, kik a zárdák falai között találtak menedékhelyet és akiket szegény szerzetesek mentettek meg a végpusztulástól. Szent Benedek fiai épen úgy, mint a premonstreiek és ciszterciták, vagy mint szent Ferenc és szent Domonkos rendjének szegény szerzetesei halhatatlan érdemeket szereztek a gyermekvédelem terén. Nem volt zárda, melyben legalább egy-két árvát ne neveltek volna, nagyobb monostorokban ezek száma igen jelentékeny volt,

¹ G. Uhlhorn. t. M. 352—354. 1.

így tudjuk a korviei zárdáról, melynek számára szent Adalhard apát 822-ben statútumokat szerkesztett, hogy ott annyi szegény árva gyermeket neveltek, hogy ezek számára külön iskolát kellett nyitni.¹ Hasonlóról értesít Strabo Walafried, a reichenai bencés kolostor növendéke, kinek a IX-ik század elején írt naplótöredékéből azt is látjuk, hogy mily jó gondozásban részesültek a monostorban az árva fiúk. A brüggei szerzetesházról fel van jegyezve, hogy ott a szegény gyermekek száma meghaladta a 150-et s őket még a szövésre is oktatták.² Még a lovagrendek is foglalkoztak árva gyermekek gondozásával, különösen felkarolták a csatákban elesett katonák gyermekeit. Egykorú krónikákból tudjuk, hogy a német lovagok zárdáiban nemcsak betegekkel ápoltak, hanem lelenc és árva gyermekeket is neveltek.³ A gyermekvédelem körül azonban legtöbb érdelemmel bírnak a Szentlélekről nevezett ápoló testvérek. E rendnek alapítója Guy volt, ki a XII-ik században szülővárosában, Montpellierben kezdte meg társaival áldásos működését. Minthogy e rend a szegények és betegek

¹ Hefele: Konziliengesch. IV, 24. 1.

² Lubrich: Neveléstudomány. II. k. 284. 1.

³ V. ö. III. Honorius bulláját: Voigt, I. Geschichte Preussens. III. 117. 1.

gondozásában nagyban kitűnt, 1204-ben III. Ince pápa, midőn a halászok Tiberisből néhány elvetett gyermeket húztak ki, Guyt Rómába hívatta s megbízta, hogy társaival egy menedékházat vegyen át, hol lelcngyermekeket neveljenek. Ezen menedékház a régi scola saxonum alapítványait kapta javadalmul és San Spirito in Sassia név alatt volt ismeretes. Itt a gyermekek felvételére — úgy látszik mindjárt kezdetől fogva — forgó láda volt felállítva, mert régi alapszabályaiban olvassuk: «Miszerint a nőt, ki a mennyei Atya küszöbén tévé le gyermekét, követni és vizsgálódní ne szabadjon». Ily gyengéd és kíméletes még a bűnösök iránt is a keresztény felebaráti szeretet! III. Ince pápa e menedékháza XIV. Benedek pápa által megbővített s évenként közel 3000 gyermeket gondozott.¹ Szentlélekről nevezett ápoló testvérek csakhamar Európa legtöbb országaiban alapítottak ilyen intézeteket és III. Ince pápától felhatalmazást nyertek, hogy menedékházaik javára — bizonyos búcsúengedélyek mellett — Olasz-, Angol- és Magyarországbán adományokat gyűjt-hessenek. Ezen gyűjtések fényes eredménnyel

¹ Margotti I. Rom und London. 1866. 479. 1. Hogy ez intézetben a gyermekeknek ballábára keresztet tetovíroznak, merő rágalom.

jártak. A menedékhelyekbe került leánygyermek nõi zárdákba helyeztetek el.¹

Nagy érdemei vannak a gyermekvédelem terén Xavéri szent Ferenc jézustársasági tagnak, ki távol Keleten, Goa utcáin csengetyűvel hívta össze a szegény gyermekeket, hogy azokat taníthassa s addig nem nyugodott, míg ezek számára Goa városában egy intézetet nem nyitott. Vele majdnem egyidejűleg működött a szegény gyermekek érdekében kalazanci szent József, a piaristák tanítórendének alapítója, ki egész életét az elhagyatott gyermekek megmentésére és oktatására szentelte. Kalazanci szent József ugyanis hosszabb ideig tartózkodván Rómában, szomorúan tapasztalta, hogy az erkölcsiség e nagy városban, különösen a szegényebb néposztály körében szerfölött siralmas s hogy ezen erkölcstelenségnek főoka a valláserkölcsi ismeretek hiányában rejlik; mivelhogy a szegények gyermekei felnőnek, anélkül, hogy kellő vallásoktatásban részesülnének. József szíve megeseett e lelki nyomorúságon. A bajon segíteni, a szegény gyermekek oktatásáról gondoskodni s ezáltal Istennek új, jámbor, keresztény nemzedéket nevelni: ez volt szívének lángoló vágya,

¹ Marichini: Degli istituti di publico Carista in Roma. I. 83—85. 1.

c magasztos célra szentelte minden tehetségét. Brendani, Róma egyik lelkésze felfogván József törekvésének nagy horderejét, két szobát bocsátott rendelkezésére. József erre nagy buzgósággal összeszedte az utcai elhagyatott gyermekeket s a felajánlott helyiségben hozzálatott oktatásukhoz. Munkájában Brendani lelkészen kívül még két buzgó fiatal pap volt segítségére. Ily körülmények között nyílt meg 1597-ben a szegények iskolája, melyben a gyermekek nemcsak ingyen oktatást nyertek a szükséges ismeretekben, hanem a jámbor tanítók a szegényebb tanulók ruházatáról és ellátásáról is gondoskodtak. Az intézetnek már az első héten száz tanítványa volt, köztük a később beneventi érsekké és bíbornokká lett Oregio Ágoston is. Szent József által hintett mag Isten kegyelmével jó földbe esett s intézete csakhamar oly virágzásnak indult, hogy rövid idő múlva egy egész házat kellett bérbevenni, mert tanítványainak száma 700-ra emelkedett. A tanítványok szaporodásával a buzgó társak száma is növekedett. A megkezdett mű állandósítása végett József társulatát szerzetesrenddé óhajta átalakítani s ebbeli kérelmét a pápa elé terjeszté. A pápa teljesíté József kívánságát s 1600-ban megerősíté az ájtatos iskolák rendjét, vagy mint nálunk nevezik, a kegyes tanítórendet, amely mai nap már az egész vilá-

gon el van terjedve és a felsőbb oktatáson kívül, nagyérdemű alapítójának példáját követve, szegény árva gyermekeket is felkarol és nevel. Hasonló áldásos tevékenységet fejtenek ki a keresztény iskolatestvérek, kiknek társulatát 1681-ben De La Sail Ker. János rheimsi kano-nok alapította. Ezeknek zárdáiban évenként ezer és ezer szegény gyermek talál menedék-helyet és biztos otthont.

Méltóképen versenyeztek a gyermekvédelem terén a férfi szerzetesekkel a női zárdák. A szerzetesnők a szó teljes értelmében édes anyáik voltak mindig az árva és elhagyatott gyerme-keknek. Ezek házaiban már valóságos menedék-helyeket találunk. Így tudjuk magyar szent-Erzsébetről, hogy Eisenachban elhagyatott és árva gyermekek számára egy menedékházat ala-pított, melyet naponként kétszer meglátogatott és a gyermekek gondozását azon jámbor nőkre bízta, kik később szent Ferenc harmadrendű szabályai szerint szerzetesrenddé alakultak, őt választották védszentjökül s tőle vették neveze-tüket is.¹ Egykorú feljegyzések magasztalva dicsérik a beghinákat, kiknek tágas udvaraik-ban az árva és elhagyatott gyermekek egész

¹ Montalembert: Sainte Elisabeth de Hongrie. Tours. 1878. 312—346. 1.

serege növekedett.¹ Csak a jó Isten tudná megszámlálni, mennyi árva és elhagyatott gyermek nyert vigaszt, oktatást, ruhát és táplálékot a többi női szerzet házaiban is.

A felsorolt adatok fényesen bizonyítják, hogy úgy a férfi, mint női szerzetek soknemű áldásos működésük mellett nem csekély érdemekkel bírnak a gyermekvédelem terén is.

VIII. Paulai szent Vince.

A reformáció mély sebeket ütött a felebaráti szeretet művein. Az új tanok követői feldúlták a régi egyház szeretet-műveit. Az egyházi vagyon, a «Patrimonium pauperum» kapzsi fejedelmek kezébe jutott. A szegények és ügyefogyottak segély nélkül maradtak, mert az újonnan szervezett egyházak meddők voltak a szeretet terén, tanításuk képtelen volt híveik szívében felkelteni az irgalom és kegyesség érzeteit.² E szomorú idő azonban nem sokáig tartott, az egyház homlokáról az átvonuló vihar nem tépte le, csak megszagatta a szeretet koronáját. A Gondviselés csakhamar támasztott férfiakat, kik biztos kéz-

¹ Dr. Haas: Die Convente in Cöln und die Beginnen. 1860. több helyen.

² Merz: 1. M. 36. 1.

zel hozzálattak a sajtó sebek gyógyításához. Ilyen volt borromei szent Károly, milánói püspök, ki felső Olaszországban nagy sikerrel rendezte a szegényügyet s új menedékházakat nyitott az elhagyatott gyermekek számára. Az ő példáját követték a Rajna-parti püspökök, kik zsinati határozattal szívökre kötötték papjaiknak, hogy kórházakat szervezzenek s az árván maradt s kitett gyermekek keresztény neveléséről gondoskodjanak. Ilyen volt különösen paulai szent Vince, kiben az isteni Gondviselés magát a megtestesült, szeretetet adó a szenvedő emberiségnek. «E tiszteletreméltó név említésénél — mondja a nagy Dupanloup — a meghatott képzelődés úgy állítja maga elé ezen Isten szerinti férfit, mint hasonló magához a szeretethez, melynek a földön a legszelídebb s legelőbb képe volt, körülvértve a szerencsétlenek és szegényektől, kiknek oly sok éven át jötevőjük és menedékük volt. E szent pap szíve az isteni kegyelem remeke volt, művei a keresztény szeretet legdicsőbb kiömlései, és egész élete az evangéliumi irgalmasság működésében!» Szent Vince születése által Isten — épen úgy, mint Krisztus Urunk születése által — a szegénységet megszentelte. Született 1576-ban április 24-én szegény földműves szülöktől a Pyrenéek tövében Pony nevű kised faluban. Tizenhárom éves koráig Vince atyjának nyáját őrizte, folyton

könyörgött azonban, hogy taníttassák őt, mert egyházi pályára szeretne lépni. Szülei, minthogy különben is élénk felfogás, éles belátás s ritka szorgalom által kitűnt, végre iskolába adták. A bölcsészeti és hittudományi tanfolyamot Toulouseben végezte s 1600 szept. 23-án de Bourdeilles Ferenc, periqueuxi püspök áldozópappá szentelte fel.¹ Pap lett tehát Vince! De milyen? — «Olyan — jegyzi meg helyesen valaki — minőt ritkán hord a föld háta». Életében, melyet az isteni Gondviselés remekművének lehet nevezni, az előkészítés korszakát világosan meg lehet különböztetni a nagy alkotások korszakától. Amazt a nagy, sokszor csodás tettek szakadatlan láncolata; emezt az enyészet fölött magasan kiemelkedő intézmények megalapítása és kifejlesztése jellemzik. Az első korszak nagy tettei, a következő korszak alkotásaiban központosultak összhangzatos egységgé; a második korszak nagy alkotmányai pedig az első korszak alapjain emelkedtek fel.

Nem feladatunk szent Vince részletes életrajzát közölni. Azért mellőzzük, mint került tengeri kalózok kezébe, hogy lön rabszolgává, mint térítette meg urát s menekült vele együtt Tunisból Marseillebe. Nem akarjuk ecsetelni, hogy működött

¹ L. Arthur Loth: Saint Vincent de Paul et sa mission sociale. Paris 1880. 69. 1.

mint Margit királyné lelkiatyja s alamizsnása, mily befolyással volt szent élete a királyi udvarra, hogy élt Chatillonban mint szegény plébános, hogyan működött Gondi családjában mint nevelő, mit tett a gályarabok nyomorának enyhítésére, — mindez nem tartozik feladatunk keretébe; mi most szent Vincét csakis mint az elhagyatott szegény gyermekek jótevőjét akarjuk feltüntetni. A ker. irgalmasság testi és lelki cselekedeteinek gyakorlására szent Vince három főintézményt alapított, melyek az ő jócselekedetekben oly gazdag, élő hitének és az isteni gondviselésbe vetett bizalmának állandó emlékei! E három főintézmény: a ker. felebaráti szeretet jótékony társulatai; azután a ker. szeretet leányainak, vagyis az irgalmas szüzeknek és végre a népmisszió papjainak vagyis a lazaristáknak a rendje. «Mind e három alkotása ugyanannyi terebélyes fa, melyek enyhítő árnyukat az egész világra kiterjesztik s gyümölcseikben az egész emberiséget részesítik. Mind e három egy magból kelt, egy gyökérről fakadt és egy földben termett; mind ez pedig: a föld, a mag, a gyökér összevéve szent Vince szíve volt!» — E három intézmény által szent Vince minden bajon tudott segíteni. Tudott menedékhelyeket nyitni a lelenceknek, aggoknak és bűnbánó nőknek, koródákat a betegeknek, ápolóházakat a koldusoknak és nyomorékoknak;

tudott segíteni a szűkölködőkön s az előkelő szerencsétleneken; tudta megvigasztalni a bűnösöket s megtéríteni a hitetleneket.

Szent Vince gyöngéd szeretetének azonban legszebb jelét akkor adta, midőn Paris városának szerencsétlen lelenceit karolta fel. Ezek megmentésében tűnt fel a ker. szeretet igazi nagysága!

A XVII-ik században az erkölcsi élet Franciaországban nagyon elvadult, az udvar erkölcsatlensége visszahatással volt az alsóbb népre is s ennek szomorú következményei sokféleképen nyilvánultak. így káros jelenség volt az, hogy a lelencek száma napról-napra nőtt s hogy e szerencsétlenekről senki sem gondoskodott, pedig számuk évente meghaladta az ötszázat. A rendőség ezeket egy házba szokta volt elhelyezni, hol egy özvegyasszony felügyelete alatt növekedtek, ápolásuk azonban oly hiányos és szegényes volt hogy legnagyobb részük elhalt. Ezeket azonban még boldogabbaknak nevezhetjük, mert az életben maradtakra legtöbb esetben sokkal rosszabb jövő várt. Szokásban volt ugyanis, hogyha c szerencsétleneket valaki kérte, úgy minden elővizsgálat nélkül, szívesen oda adták, sőt valósággal néhány fillérért elárverezték. A lelketlen vevők azután ezen gyermekekkel valóságos üzletet folytattak. Majd ragályos bajokban szenvedő nők tejét szoptatták ki velők, majd bűvész

játékokra idomították, majd mesterségesen nyomorékká tették, hogy koldulásra használhassák fel. Ilyen sorsuk volt Parisban, a világvárosban, a városi hatóság védszárnyai alatt a szegény kitett gyermekeknek!

Megtudván Vince e nyomorúságot, elhatározta, hogy e bajon segíteni fog, s tervét megérlelte benne a következő eset. A szent férfiú egy alkalommal késő este Paris egyik külvárosában járván, egy elhagyatott utcában koldust pillantott meg, kinek karjai között egy kis gyermek nyöszörgött. Vince hozzáfut, hogy segítségére legyen... De mit lát? A koldus a szegény gyermek csontjait húzogatta szét, hogy nyomorékká téve, annál sikeresebben koldulhasson vele. Ekkor monda ő eme nevezetes szavait: «Ah! barbár, te megcsaltál engem; messziről azt hittem, hogy te ember vagy!»¹ És elve vén tőle a szerencsétlen áldozatot, karjaiba véve átvitte a város utcáin, miközben a járókelők könyörületességet hívta fel az ily szerencsétlenek érdekében. Noha e borzasztó látvány megindította a szent férfiút, még sem hirtelenkedett el semmit, hanem komoly megfontolással s bölcs mérséklettel fogott hozzá tervének megvalósításához.

Midőn szent Vince Parisban megtelepedett, a

¹ Loth. I. m. 188. 1.

nyomort és gazdagságot közvetítés nélkül találta. Amannak kellő segítsége hiányzott, emennek ker. felebaráti szeretete aludt ki. Nem voltak jótékony egyesületek, melyek a szeretetet fel-élesztették és ápolták, a testi és lelki segílyt pedig közvetítették volna. Vincével, a szegények atyjával mintegy bevonulását tartotta az irgalmas szeretet és nemsokára egyik diadalát a másik után vívta ki. így alakult első sorban a párisi jótékony nőegyesület. Ezen egyesület hölgyeihez fordult ez esetben a szent férfiú, ezeknek adta elő e szerencsétlen kisdedek szörnyű sorsát, ezekkel közölte ez ügyben megkezdett terveit. . . és szavai, melyek a legszeretőbb szívből fakadtak, a jámbor nők szíveiben visszhangra találtak. A szent férfiú terve csakhamar megvalósult s megalakult Parisban a lelencek megmentésére az első intézet. Szent Vince szerette volna azonnal mindannyit pártfogása alá venni, azonban a korlátolt anyagi támogatás ezt nem engedte s csakis tizenkét lelencet vehetett fel először s ezt sorsolás útján eszközölte. Ez volt kezdete az 1638-ban megnyílt első rendezett párisi lelenceháznak. Vince megáldotta a gondviselés által kiválasztott kisdedeket és Le Gras kisasszony felügyelete alatt ápolásukat a ker. szeretet leányaira bízta. A kezdet meg volt tehát és szent Vince, mihelyt a segítő eszközök szaporodtak,

azonnal ment a városi menhelyekbe s hozott néhány új gyermeket lelencházába. Egész éjjelen át járt gyakran a város elhagyatott utcáin, hogy felszedje a kitett gyermekeket, kiket azután palástjába burkolva, szíven felmelengetett s dédelgetésével újra életre hozott. A párisi lelencház naplójában többször olvasni, hogy Vince késő éjjel, a hidegtől megdermedve egy-egy gyermeket hozott be. Beszélték, hogy egy ilyen éjjeli kirándulás alkalmával rablók állták útját, de midőn ki akarták fosztani s karjai között egy kisdedet pillantottak meg és őt felismerték, térdre borultak előtte és áldását kérték.

Az ápoló nővéreknek szent Vince maga adott példát, hogyan kell a gyermekeket szeretni. A fent érintett napló többször említi, hogy Vincének első dolga volt az intézetbe belépve, kisdedei közé sietni, kikkel a legédesebben elmulatott. Egy alkalommal, midőn szent Vince az intézetben időzött, épen egy szegény gyermek halt meg; a szent férfiú könnyezni kezdett és monda: «Ez egy angyal, de mégis nagyon nehezemre esik, hogy többé nem láthatom!»

Vincét bántotta, hogy biztos jövedelem hiányában még mindig csak sorshúzás által jelöltettek ki azon lelencek, kik az új mű áldásában részesültek, ő mindannyit szerette volna fölfogadni és megmenteni; a jó atya tehát egy új és hősies

kísérletre határozta el magát. A legtüzesebb lelkű, és legügyesebb hölgyeket a vidékre küldte, hogy segítyt gyűjtsenek s egy nagy gyűlést hívott össze s ott lángoló szeretettel hívta fel a jelenlevőket ezen szegény gyermekek felkarolására. Beszéde a jámbor hölgyeket annyira meghatotta, hogy valamennyi lelencek gondozására vállalkoztak. Vince azonban művének biztosítására még többet, is akart tenni: a királyné érdeklődését óhajtotta ez iránt felkelteni. Erre épen most kedvező alkalom nyílt. Több mint húsz évi könyörgés és várakozás után ausztriai Anna épen akkor szült örököszt a francia trónnak s XIII. Lajos és neje fogadalmukhoz híven, ezen örvendetes esemény emlékére a bölcsőben fekvő Jézus «Jesu nascenti, Virginique matri» egy fényes templomot építettek. Mely pillanat lett volna alkalmasabb az új anyai szív érdeklődéséi felkelteni a szerencsétlen kitett gyermekek érdekében? Szent Vincét kegyesen fogadta a királyné s az ő közbenjárására sikerült a királynál is kihallgatást nyerni. XIII. Lajos, meghatva a szent férfiú buzgalma által, kétszer utalványozott 12.000 livre járadékot Paris lelencei számára, «utánozván Urunk és Atyánk jámborságát és szeretetét, melyek valóban királyi erények». A küzdelemnek azonban ezzel még nem lett vége. Vince kegyeletos művének még egy nehéz pró-

bán kellett átesnie. A nagyobb mérvű pártfoglalás némi elbizakodást szült. Lelenceket az intézetbe túlságos számban vettek fel, úgy, hogy az évi szükséglet meghaladta az évi 4000 livrét. A jövedelemből nem bírták fedezni a kiadásokat, mi nagy lehangoltságot keltett a lelenház hölgyeinél s ezek nagy része elcsüggedve, visszalépni készült a kegyeletes mütől. Vince azonban nem esett kétségbe, kettőzött erélylyel látott a munkához, alamizsnát gyűjtött, kölcsönt vett föl, kért, közbenjárt s szóval és tettel lelkesített mindenkit. Hasonlóképen buzgólkodtak Le Gras kisasszony és társnői is. Ők mindenüket odaajándékozták az intézetnek s költségkímélésből minden munkát önmaguk végeztek. Az intézet azonban, dacára e nagylelkű áldozatoknak s ritka erélynek, menthetetlennek látszott s az egylet hölgyei reményvesztetten kezdtek oszladozni. Az Isten embere most a végsőt kísérletté meg; nagygyűlésre hívta össze az egyesület hölgyeit s szeretettől áradozó beszédben fejtegette az intézet ügyeit. «Önök szabadok — monda a szent férfiú — de mielőtt szétoszlanának, emlékezzenek vissza arra, amit tettek és arra, amit most tenni szándékoznak. Szeretetteljes gondoskodásuk által mostanáig igen sok gyermeknek mentették meg életét, kik ezen segítség nélkül elvesztek volna. Ezen ártatlanok

megtanulván beszélni, megtanulták ismerni az Istent és neki szolgálni. Némelyek közülök kezdenek már dolgozni s bizonyos hivatást választani, hogy többé senkinek se legyenek terhére. Ezen szerencsés kezdet nem biztat-e még szerencsésebb folytatással?» Azonban mindezen felhozott érvek dacára a hallgatóság még mindig ingadozott. Ekkor a szent férfiú saját szívéből vette elő az utolsó érvet, ezen hatalmas és szenvedélyes szónoki befejezést: «Önöket, hölgyeim, — úgy mond — a részvét és szeretet arra indították, hogy e kis teremtményeket gyermekeiknek fogadják. Önök az isteni kegyelem által nekik anyáik lettek, miután természetszerinti anyáik elhagyták őket. És most önök is el akarják hagyni e kis teremtményeket? Jól van, szűnjenek meg anyáik lenni és legyenek bírálóikká! Életük és haláluk az önök kezeiben van. Én össze fogom gyűjteni az önök szavazatait. Mondják ki, hogy önök nem akarnak többé róluk tudni semmit, hogy nincs számukra többé irgalom szíveikben! ... E kisdedek élni fognak, ha önök ezután is szeretetteljesen gondjukat viselik; ellenben feltétlenül elpusztulnak, ha elhagyják őket. A tapasztalás nem enged efölött kételkedni.» E szavak a szívek fölött korlátlan hatalommal uralkodó isteni szeretet szavai voltak és nem is tévesztették el hatásukat. Az egész gyülekezet zokogással és

könnyekkel felelt ezekre s egy pillanat alatt Paris összes leleceinek élete, jövője biztosítva volt! Az így megmentett intézetet csakhamar a király különös pártfogásába vette. Kezdetben egy régi kastélyban volt elhelyezve, később szent Lázár-külvárosban nyert otthont, hol 12 irgalmas nővér gondozta a felvett gyermekeket. A csecsemőkhöz falusi dajkákat alkalmaztak, a felnőtteket pedig különféle mesterségekre oktatták ki.

Ilyen volt az első lelenház berendezése s szent alapítója egész élte végéig nem szűnt meg művét tanácsával s jótéteményeivel gyámolítani. Halála után a lelencügy XIV. Lajos királyban lelkes pártfogót nyert. Ő egy 1690-iki rendeletével a párisi lelenháznak állandó törvényes járadékot hagyott helyben s az országos nagy kórházzal együtt egy nagytekintélyű gondnokság alá helyezte ezen intézetet s a párisi érseket, a parlamenti elnököt s a királyi főügyészt nevezte ki állandó gondnokul.

Ezen lelenház szervezetét megtartotta egész a forradalomig s folyton a keresztény szeretet leányainak gondozása alatt állott. Ők egy különös módot eszeltek ki a gyermekek befogadására: úgy vették át őket, hogy nem lehetett látni azt, aki őket beadta. Elmés találmánya a szeretetnek—monda Lamartine — melynek van keze a be-

fogadásra, de nincs szeme a látásra, sem szája a titok kikürtölésére.» Kezdetben a gyermekek száma 600-700 között ingadozott, de csakhamar számuk felszökött 3-4 ezerre s közvetlen a nagy forradalom előtt már a 6 ezret meghaladta.

A párisi lelencháznak már XIV. Lajos idejében több fiókéntézeté volt, nevezetesen Lyon, Marseille, Toulon és Dijon s csakhamar más városokban is keletkeztek ily szeretetintézmények.

Így lön szent Vince az emberiség egyik legnagyobb jótevőjévé! És habár a nagy század dicsősége, melyben ő élt, már rég elhalaványodott, az ő szeretete halhatatlan marad örökké, művei nem fognak elenyészni, mert azok magának a szeretetnek halhatatlanságában részesülnek. Nem csoda tehát, ha még a nagy forradalom vérférfiai is, akkor, midőn az összezúzott oltárok romjain az Isten létét s a lélek halhatatlanságát is tagadásba vették, paulai szent Vincének, mint «emberbarátnak», ki életében, noha semmije sem volt, huszonhárom millió frankot gyűjtött és fordított a szegények és ügyefogyottak segélyezésére, szobrot állítottak. «És szent Vince — mondja helyesen Dupanloup — még most is csodákat művel. Sírja és földi maradványai még mindig csatákat nyernek a szeretet küzdelmeiben a század önzése és gögje ellenében s a bölcsészeti istentelenség lábainál hever. A sze-

retet legtöbb művét még most is az ő nevében kezdik s állandósítják. Az ő nevében s mintegy szárnyai alá gyülekezve talál még most is ezer és ezer elhagyatott gyermek segélyt és ápolást. Azért míg csak egy értelmes és nemes szív fog dobogni a földön, paulai szent Vince emlékét a hódolat veszi körül s neve az emberiség legszeplőtelenebb dicsőségeként fog tiszteltetni s művei a kereszténység legnemesebb diadalai lesznek mindörökké!

IX. Az állami gyermekvédelem.

Az elhagyatott gyermekek, árvák és lelencek ügye — mint láttuk — századokon keresztül az Egyház kezében volt. Az államok az Egyházra bízták ezek gondozását, és helyesen, mert az Egyház, mint Urunk összes irgalmas cselekedeteinek folytatója leginkább volt hivatva e fontos feladat megoldására. Az Egyház ezen szegény gyermekek elhelyezésére, mint előadtuk, számtalan lelenc- és árvaházat alapított, hol ezek lelkiismeretes nevelésben részesültek. Ekkor volt e szerencsétlenekről legjobban gondoskodva, mert hiába, a természetes szülők szeretetét csakis a hit forrásából merített szeretet képes pótolni.

A múlt század folyamán azonban lényeges

változás történt e téren. A század első évtizedeiben lezajlott óriási háborúk Európa legtöbb tartományában a politikai viszonyok megrendítésén kívül mély hatással voltak a népek társadalmi életére is. A forradalmi eszmék és az átalakult társadalmi viszonyok leszorították az Egyházat évezredes álláspontjáról. Az új államrendszer saját jogkeretébe helyezte az elhagyatott gyermekek ügyét. Kivette tehát ezeket az Egyház kezéből s különféle rendszerek szerint próbálkozik ezekről gondoskodni. Az Egyház azonban dacára ezen erőszakos visszaszorításnak, tovább folytatja, habár szűkebb keretekben is, gyermekvédelmi áldásos működését. Lásuk tehát részletesen, hogy egyes országokban minő intézkedések történtek az elhagyatott szegény gyermekek érdekében.

Franciaországban, amint fentebb leírtuk, paulai szent Vince indított erélyes mozgalmat az elhagyatott gyermekek érdekében, fölkelte a nők és az udvar érdeklődését s Parisban lelegházát alapított. E magánintézetet később az állam átvette és kezelését egybekötötte a köz-kórházakéval. Ezidő óta fennállása biztosítva volt, később pedig magánosok segítségével s több kedvezmény folytán oly előnyös helyzetbe jutott, hogy nemes hivatásának teljesen megfelelhett. Ez volt a párisi gyermekvédelem kezdete. A fran-

cia forradalom e téren nagyot akart teremteni. Az 1791. évi alkotmány az elhagyatott gyermekek részére egy általános nevelőintézetet, «Etablissement generale pour élever les enfants abandonnés» kívánt létesíteni. A konvent pedig 1793-ban kimondta, hogy az elhagyatott gyermekek szellemi és testi nevelése a nemzet kötelessége. Ennek kifolyásaként létesült Napóleon alatt az 1811. évi január 19-iki törvény, amely a segélyre szorult gyermekek három osztályát állította fel: a talált gyermekekét (enfants trouvés), az elhagyatott gyermekekét (enfants abandonnés) és a vagyon-talan árvákét (orphelins pauvres). A párisi nagy lelencház, mely nemcsak befogadóképességére, hanem mintaszerű berendezésére nézve egyaránt kitűnik, egész 1861-ig forgóláda útján szerezte lakóit. Azóta a felvétel személyesen, bár minden formalitás nélkül történik. Újabb szervezetét 1887-ben nyerte, mely szerint a felvételhez semmiféle okirat, vagy adat, sem születési bizonyítvány nem szükséges. Minden felvett gyermekről jegyzőkönyv vétetik fel s nyaki ra a jegyzőkönyv számával ellátott medaillont fűznek, melyet legalább 7 éves koráig visel. Az egészséges csecsemő csak rövid ideig marad az intézetben, egy-két nap múlva a vidékre adják dajkaságba és pedig újabb törvény szerint csakis szoptató anyákhoz.

A nyílt felvétel (bureau ouvert) c rendszerével szemben a többi departementben a menhelybe való felvételhez illetőségi bizonyítványt követeltek. Ennek folytán Paris refugiuma lett azoknak a nőknek, akik ide jöttek az ország minden tájából, hogy kórházakban szüljék gyermeküket s azután könnyűszerrel megválhassanak tőle. Végre az 1904. évben hozott törvény a gyermekfelvételt egységesen szervezte s az eddig fennálló ellentétet megszüntette. Jelenleg tehát minden département tartozik saját lelelc és elhagyatott gyermekeiről gondoskodni és senkit sem szabad visszautasítani.

A züllés veszedelmének kitett szegény gyermekek megmentése érdekében is követésre méltó intézkedéseket tett a francia törvényhozás. Az 1889-iki július 24-iki törvény ugyanis felhatalmazza a hatóságot, hogy oly szülőket, kik gyermekeiket bűnre csábítják, kik megrögzött iszákosok, vagy kik oly bűnös és botrányos életet folytatnak, hogy körükben kiskorú gyermekeik erkölcsi érzése veszélyeztetve van, a szülői hatalomtól megfoszthatja s az államot ruházza föl a gyámság jogával. A gyermek fölötti gondozást pedig egyes családokra, magán jótékony intézetekre, vagy magára az Assistance publique-re bízza. Állami gondozás alá kerülnek oly gyermekek is, kiket szüleik betegség, vagy nyomor, vagy más

súlyos ok miatt kellőképp nem gondozhatnak s kik a szülői hatalomról önkényt mondanak le. Ezen kisdedek is a hatóság által helyeztetnek el s őket a szülők többé vissza nem követelhetik.¹

Szépen gondoskodik a francia törvényhozás a bűn lejtőjére lépett gyermekekről is. A büntető kódex 66—69. szakaszai szerint ugyanis, ha 16 éven aluli gyermeknek nem volt megkülönböztetési tehetsége (discernement), amellyel a cselekménye elkövetése idején a tilost a megengedettői meg tudta volna különböztetni, nem büntethető szabadságvesztésbüntetéssel, hanem vagy visszaadandó szüleinek, vagy javítóintézetbe helyezendő. Franciaországban a büntettes gyermekek nevelésére az első javítóintézetet Mettrayban, Tours közelében a Loire partján de Metz bíró Courteille nevű barátja támogatásával 1839-ben alapította.² A javítóintézetek bizonyultak be legalkalmasabbaknak arra, hogy a társadalom és állam törvényeivel ellentétbe jutó s még nevelhető fiatalok megjavuljon. A fejlődés e tekintetben igen sok nevezetes eredményre vezetett s ma már a javítás gondolatát a meg-

1 Dr. Heinrich Reicher: Die Fürsorge für die verwahrloste Jugend. Wien 1904. I. 22—25. lap.

2 Néptanítók Lapja 1881. évi. 31. szám.

előzése váltotta fel. Azok a fegyelmetlen, erkölcsi hibában szenvedő gyermekek, valamint azon közsegélyezésben részesülők, akik családokhoz el nem helyezhetők, még mielőtt az állam büntető parancsai ellen bármit vétettek volna — a javítóintézethez sokban hasonló, de büntetőintézet jellegével nem bíró — megelőző intézetbe helyezhetők el. Ilyen a Paris közelében levő, a híres filantróp Roussel Teofil nevééről elnevezett megelőző intézet (école, de preservation) Montessonban.

Kitűnően von szervezve Franciaországban szegény, beteg gyermekek gondozása is. Minden nagyobb városban találkozunk jól berendezett gyermekkórházakkal, Parisban különösen a «Hôpital Trousseau» és az «Enfants malades» nevű említendő, melyekben ezernél több gyermeknek van helye, külön-külön pavillonokkal a ragadós bajokban szenvedők számára. E két kórház felgyógyult betegei számára Paris városa a vidéken, La Roche-Guyonban egy üdülőhelyet is nyitott, hogy a betegség által megviselt gyermekek ott megerősödjenek. Hasonló céljuk van a tengerparti kórházaknak, ahol görvélyes betegek nyernek elhelyezést. Ily kórházak létesítésére külön egyesület alakult «Ouvre nationale des hôpitaux marins», mely évről-évre újabb intézeteket alapít. Tüdőbajos gyermekek részére

pedig hegyes vidékeken fenyvesek között nyitnak üdülőházakat. Hogy csak néhányat említsek, Argeles, Villepinte, Ormesson, Saint-Raphaël szegény gyermekeknek való.

A gyógyíthatatlan beteg gyermekek, bénák, púposok, vízfejűek, epileptikus, gyenge elméjük befogadására is vannak külön menedékhelyek, hol szerető gondossággal törekednek lángra lobbantani elméjüknek gyakran csak pislogó mécsét, vagy pedig feledtetni velük nyomorúságukat és elhagyatottságukat.¹

Az állami gyermekvédelem mellett, dacára a kongregációk és szerzetes rendek eltörlésének s az újabb egyházellenes törvényeknek, a kath. egyház áldásos tevékenységet fejt ki az árva és elhagyott gyermekek megmentése körül és régi intézményei, szerzetesnői, valamint számos egylete útján ezer és ezer szegény gyermeket ápol, gondoz és nevel. Jelentékeny eredménnyel működik e téren a magánjótékonyosság is, különöseri kiemelendő az 1887-ben «L'Union française pour le sauvetage de l'enfance» néven alakult egyesület, mely a kezemnél levő kimutatás szerint évenként 200.000 frankot meghaladó összeget fordít szegény gyermekek védelmére.²

¹ Dr. Faragó Gyula: «Paris a kisdedekért». Fővárosi Lapok 1889. évfolyam 349. szám.

² Dr. Heinrich Reiseher. T. m. I. 63. 1.

A mostoha szaporodási viszonyok mellett Franciaországban a gyermekvédelem kiváló fontosságú, mint ők mondják: «C'est une question nationale».

Tagadhatlan, hogy az államnak fentebb vázolt gondoskodása évenként ezer és ezer gyermeknek menti meg életét, sajnos azonban, hogy ezeknek valláserkölcsei neveléséről nem gondoskodik, aminek a következménye az, hogy ezen «megmentettek» felnövekedve csak szaporítják a vallás-talan, zavargó szocialista elemet.

Belgiumban a múlt század végéig az elhagyatott gyermekek jótékony egyesületek gondozására voltak bízva. Ezen egyesületeket az állam bőkezűleg segítette. Majdnem minden városban voltak forgóládákkal ellátott lelenházak; ezek között legnagyobb volt a brüsszeli, melyben évenként 900-1000 gyermek fordult meg. 1890-ben a belga kormány Le Jeune igazságügyi miniszter kezdeményezésére a gyermekvédelmet újjá szervezte. Eszerint, a francia mintát követve, az elhagyatott gyermekek gondozása a községekre hárul, a költségek nagyobb részét azonban az állam viseli. A gyermekeket csak rövid ideig tartják a központi menedékházakban, azután vidéken helyezik el dajkaságba. Az ellenőrzést a «Patronage»-ok gyakorolják, de vannak állami felügyelők is. Belgiumban különösen nagy

gondot fordítanak a züllésnek indult gyermekek megmentésére, ezek külön intézetekben (École de bienfaisance) vannak elhelyezve, hol földmívelésben s különféle iparágakban nyernek kiképzést. Ilyen intézetek vannak Ruyselèdenben, Beernemben (leányok számára), Hubertben, Mollban és Reekheimban, továbbá Namurban és Gentben. Az intézetekben katonai szervezés és rend van, a testi büntetés azonban szigorúan tilos. A gyermekek lelki vezetése az intézeti papra van bízva, a leányokat szerzetesnők gondozzák. Ezen hat intézetben 1600—1700 gyermek van elhelyezve.¹

Nagy érdemekkel bír Belgiumban a Szálézianus-szerzetesrend liègei intézete, mely szigorúbb nevelésre van berendezve. Itt 210—220 gyermeket nevelnek. Az intézet felveszi különösen a lopásra és iszákosságra hajló gyermekeket. Testi büntetést itt sem alkalmaznak. A gyermekeket lakatos, cipész, nyomdász, könyvkötő, asztalos, esztergályos és fafaragó mesterségben oktatják. Minden gyermeket a saját mesterségének minden szakán keresztülvezetik, úgy, hogy az intézetből kikerült gyermek nem egy-

¹ Über Erziehungsanstalten für verwahrloste Kinder von Dr. Fr. Oetker, Berlin, 13, 38, 39. I. Dr. H. Reicher i. m. I. k. 110—118. 1.

oldalú gyári munkás, hanem a saját ipari szakának minden ágazatában teljes jártassággal bír.

Németföldön a szegény gyermekek védelme jobbra az egyházakra van bízva; az evangélikus egyház a diakónus intézmény útján gyakorolja ezt. A katolikus gyermekeket a Szent-Vince-egyesületek gondozzák.

Olaszországban majdnem minden nagyobb városnak van lelen- és árvaháza, melyek jobbra régi egyházi alapítványok; nevezetesebbek a római San Spirito in Sassia, a nápolyi Casa del'Annunciata s a flórenzi Szűz Máriáról címzett nagy lelenház. Magában a pápai államban 34 kellőiig javadalmazott lelenház volt. Ezek mind forgóládákkal voltak ellátva s így a fölvetel titkos és föltétel nélküli volt.

Ma már jobbra megszűnt a gyermekelhelyezésnek ezen titkos módja. A behozó egyént kikérdezik ugyan, de nem kényszerítik semmi vallomásra. A felfogadott kisedet ruháit szorgosan elteszik, a gyermeket rövid időre, míg t. i. eléggé megerősödik, hogy a vidékre való utazást elbírsa, az intézetben lévő dajkának adják ki táplálásra. A vidéken többnyire paraszt családoknál helyezik el őket. Később a fiúkat leginkább mesterségre iparosokhoz adják, a leányokat pedig 16 éves korig árvaházakban nevelik.

A gyermekvédelem terén jelenleg háromféle

rendszer dívik Olaszországban: 1. lelenházak forgóládával, 2. lelenházak enélkül, 3. direkt a községek által történő gyermekellátás.

Egész Olaszországban mintegy 50.000 gyermeket látnak el közköltségen. A züllésnek indult gyermekek megmentéséről is gondoskodva van Olaszországban, már a régibb időkben is voltak ily célra alapított intézetek. Ilyen volt a San Michèle a ripa (Parthenotrophium Michaelianum) című intézet, melyet elhagyatott gyermekek részére 1686-ban XI. Kelemen pápa alapított s melyet XI. Kelemen pápa az erkölcsileg sülyedt ifjak javítóintézetévé alakított át s 1790-ben VI. Pius tetemesen megbővített. Ehhez hasonló a «Tatagiovan»; intézet is, melynek alapítója Borghi János volt 1787-ben s melyben IX. Pius pápa fiatal áldozár korában egyideig mint igazgató működött (Füssi T.: IX. Pius pápasága. I. 43—59. 1.) Napjainkban ilyen szerencsétlen gyermekek érdekében legtöbbet tesznek a szalezianusok, kik igazi odaadással törekednek ezeket a jó útra visszatéríteni.

Spanyolországban minden tartománynak van saját gyermekmenedékháza s ezek legnagyobb részben régibb egyházi alapítványok. Így a madridi 1567-ben keletkezett.¹

¹ Ratzinger. i. m. 361. 1.

Spanyolországban a gyermekvédelem terén mindig a kath. Egyház járt elől. A XVI-ik században szent Tamás, Valencia érseke megjutalmazta azokat, akik neki elhagyatott gyermeket hoztak, ezek ápolásáért maga fizette a dajkákat és személyesen ellenőrizte azokat. Csecsemőket vidéken, dajkánál helyeznek el, ezek fölött azután a tartományi jótékonyági bizottság örökösök, később visszakerülnek a menedékházba s ott neveltetnek. A lelecleánykák az intézetből csak akkor bocsáttatnak el, ha férjhez mennek, ha ez nem sikerül, úgy állandóan az intézet gondozása alatt maradnak.¹ Hogy a lelecek a bosszantásoktól védve legyenek, régente szokás volt őket nemesi rangra emelni.²

Portugalliában a leleccügy spanyol mintára van berendezve. Mindkét országban számos gyermekmenedékház a szaleziánusok kezében van.

Oroszországban kizárólag az állam gondoskodik az elhagyatott gyermekekről s ez tart fenn leleccintézeteket. Már Nagy Péter cár a templomok mellé kórházakat alapított, melyekben jótékony asszonyok elhagyatott gyermekeket gondoztak; később több helyen rendes leleccintézetek létesül-

¹ Abhandlungen der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur. Breslau, 1862. II. füz. 13.1.

² Cantu C. Világtörténete VIII. köt. jegyzet.

tek. Ezek között a legnevezetesebbek a moszkvai és a szentpétervári. A moszkvai, mely 1764-ben alapítottott, méltán mintaintézetnek nevezhető, itt mindenről tervszerűleg s bőségesen gondoskodnak. A felvétel az intézetbe feltétlen s a tartási költségek megtérítése után a gyermekek bármikor visszaadtnak szüleiknek. Az anyák magok táplálhatják gyermekeiket az intézetben s ezért a teljes ellátáson kívül még némi díjazásban is részesülnek. Rendszerint csak törvénytelen gyermekek vétetnek fel, törvényesek csak azon esetben, ha az anya elhalt, vagy beteg, vagy ha a szülők oly szegények, hogy gyermekeikről kellőképen nem gondoskodhatnak. Az anyákon kívül a csecsemők táplálására félévre felfogadott dajkák vannak alkalmazva. A bejött után a gyermekeket vidéken helyezik el; minthogy pedig ezek között nagy a halandóság, a kormány 10—13 rubelnyi jutalomdíjakkal szokta kitüntetni azon ápolószülőket, kiknél a gyermekek 6 éves korig életben maradnak. Két-két hónaponként hivatalos felügyelők ellenőrzik a vidéken elhelyezett gyermekeket. Beteg, vagy gyenge alkotású gyermekeket külön intézetekben gondoznak. A felnőttébb gyermekeket régebben művészeti, sebészeti s kertészeti iskolákban helyezték el, most már csak iparosokká nevelik.

II. Katalin az állami intézetekből kikerült gyer-

mekeket szabadokká tette, I. Miklós cár azonban egy ukázban a lelenceket «államtulajdon»-nak nyilvánította. A lelencek ápolása és neveléséért járó költségek többnyire azon jövedelmekből kerülnek ki, melyek e célra adományozott különféle kiváltságokból befolyanak, ide tartoznak: a jogosultság a kamarás, vagy más udvari cím adományozására, a kártyagyártás-egyedárúság, a vigalmak 10%-a stb.

A törvényes házasságból származó elhagyott, szegény gyermekek gondozása körül Oroszországban nagy érdemeket szerzett az Erzsébet-egyesület, melyet Erzsébet nagyhercegnő azon célból alapított, hogy szegény anyákat gyámo-lítson, vagy szükség esetében ezek gyermekeit menedékházakban gondozza. Az egyesület e célra évenként 50—60 ezer rubelt költ s 400—500 gyermeket gyámolít.¹

Ausztriában majdnem minden tartománynak van saját lelenchája. Ezek között legnevezetesebb az 1784-ben alapított bécsi nagy lelencház, mely sajátlag gyermekmenedékhely, mert a felvétel itt sem nem feltétlen, sem nem titkos. A bécsi lelencházba jobbára azon gyermekek vétetnek fel, kik az ottani szülőházban születtek s kiknek anyja kötelezi magát 3—4 hónapig dajka-szolgálatot

¹ Dr. Münsterberg i. m. 292—294. 1.

teljesíteni. Ezeken kívül felvesznek az intézetbe fogházba került vagy kórházakban fekvő anyák csecsemőit s a rendőrség által behozott talált gyermekeket, tehát sajátképeni lelenceket. Azelőtt igen könnyű volt gyermekeket a lelencházba beadni, csak egy bizonyos pénzüsszeget kellett letenni s ezzel minden további kötelezettségtől megszabadult a betevő. 1868-ban azonban a felvételt rendezték és megnehezítették. A gyermekek fölötti ellenőrködés a kerületi hivatalok kötelessége, Bécsben ezt a «Verein von Kinderfreunden» eszközli. Legnagyobb árnyoldala a bécsi lelencháznak, hogy a gyermekek 6-ik évük betöltése után visszaadtnak az illetékes községeknek, melyek a gyermekeket tehernek tekintvén, neveletésükre alig fordítanak gondot.

A bécsi lelencház évenként mintegy 20.000, a prágai körülbelül 10.000 gyermeket vesz föl, a többiben a felvétel jelentéktelen. Ezelőtt a bécsi lelencházba 500—600 magyar illetőségű gyermeket is helyeztek el; volt esztendő, hogy ezekért a lelencház pénztárába 200.000 korona folyt be.

Ausztriában igen jelentékeny számban vannak a különféle gyermek-menedékhelyek és árvaházak, melyek jobbára az uralkodóház bőkezűségének s régi egyházi alapítványoknak köszönik keletkezésüket s nagyobbrészt egyházi kezelés alatt állanak. Az erkölcsileg züllött

gyermek részére pedig az állam s egyes jótékony egyesületek tartanak fel javítóintézeteket. Ezek azonban úgy vannak szervezve és vezetve, hogy a gyermekek inkább fegyelmeztetnek, mint neveltetnek; dicséretes kivételt képeznek e tekintetben a linci «Zum guten Hirten», az eggenburgi, a klagenfurti, a voldeisi s a görzi «Asilo di San Giuseppe»-intézetek.

Svájcban az elhagyatott szegény kisdedekről a községek tartoznak gondoskodni; ezek részben a vidéken tisztességes családoknál helyeztetnek el s ott növekednek fel, részben pedig menedékházakba kerülnek. Ezen intézetek Svájcban mintaszerűleg vannak szervezve s lakóikat a Pestalozzi-Wehrli féle módszer szerint nevelik, t. i. gazdasági életpályára «munka által munkára;» ennél fogva ezen intézetek egyúttal a legjelesebb földmives iskolák. Első alapítójuk sajátlag Pestalozzi volt, ő szervezte 1775-ben Neuhofban az első szegényiskolát, maga köré gyűjtván 50 elhagyatott, csavargó koldus gyermeket, célul tűzve ki e szegény gyermekeknek felnevelését; 1798-ban Stanzban egy árvaházat nyitott, hol 80 züllött gyermeknek nyújtott menedékhelyet. őt követték Fellenberg, Wehrli és mások, kiknek buzgólkodása folytán egymásután nyíltak ilyenemű intézetek (Rettungs-Anstalten), melyek közül nevezetesebbek a büchteleni fiú és Viktória

leánymenedékház; az elsőt a svájci közhasznú társulat (Schweizerische Gemeinnützige Gesellschaft) alapította 1836-ban s szerzője Kuratli János volt, a másodikat 1864-ben Schnell Rudolf Jakab nagykereskedő alapította, több mint 700.000 franknyi hagyománnyal, továbbá a Pestalozzi-emlék Schlierenben, a hengeri, a soimenbergi stb.

Mai nap közel 50 ilyenmű intézete van Svájc-nak, melyekben szigorú családi rendszer uralkodik. 12—18 gyermek képez egy családot, melynek élén egy tanító áll, ki, mint a családapa, a gyermekekkel együtt él, együtt dolgozik, csak az iskolában találkoznak össze az egyes családok. Ezen intézetek költségei az alapítványok kamataiból, az egyesületek adományából s az állami évi rendes segélyből fedeztetnek.¹

Németországban a talált és elhagyatott gyermekek, valamint a szegény árvák állami védelmének egy más neme dívik. Ott a törvény az apaság kutatását megengedi s még a törvénytelen gyermek eltartására is szorítja a meghatározott rokonsági izék szerinti kötelezetteket. Ha a kötelezettek nagyon szegények, akkor ezen

¹ Molnár Aladár: Svájcban és Bajorországban szerzett tanügyi tanulmányok. Pest. 1871. 238—263. 1. továbbá dr. H. Reicher i. m. 137—190. 1.

kötelesség a községet s utolsó sorban az államot terheli.

Ezen rendszer mellett sok gyermek elpusztul, meg mielőtt kitudódik, hogy ki köteles gondoskodni róla. Az állami gondozás alá került gyermekeket régente Poroszországban kevésbé népes vidékekre adták földművesekhez ápolásra, hogy ezáltal idővel azon vidékek népesedése gyarapodjék. A gyermekek felügyeletével az illető községek lelkészei és tanítói voltak megbízva. Az eredmény azonban nagyon kedvezőtlen volt, mindenholnan a legrosszabb jelentések érkeztek, t. i. hogy az árvák semmi gondozásban sem részesülnek, élelmezésük silány; ruhát nem kapnak, miért templomba és iskolába sem mehetnek, őket legzsengébb korban a legterhesebb munkákra alkalmazzák s így elsatnyulnak és elnyomorodnak. A leánygyermekeket, kik kötni tudnak, éjjeli kötésre kényszerítik. Minthogy pedig jobb módú földművesek gyermekápolásra nem vállalkoztak, csakis szegény emberek, zsellérekhez kerültek e szerencsétlen gyermekek, kiknél mezei gazdaságból mitsem tanultak s csakis jövedelmi forrásnak tekintettek. Ennélfogva újabb időben inkább nagyobb községekben, hol a szigorúbb ellenőrzés lehetséges, vagy árvaházakban helyezik el az állami gondozásba került gyermekeket. Németországban majdnem minden városban talá-

lunk régi alapítványa árvaházakat s újabb keletű gyermekmenedékhelyeket. Ez ügynek első apostolai voltak: Kindermann Ferdinánd, Falk János, dr. Wichern, (a híres «Rauches-Haus» alapítója), Wurtz F. Jakab¹ s különösen Falk követési tanácsos, Göthe és Herder ismert barátja, ki a csatákban elesett katonáknak, vagy a háború miatt ínségre jutott családoknak elhagyott gyermekei közül 300-at szedett össze, gondozásukban keresve vigaszt saját gyermekeinek elvesztéséért. 1823-ban számukra intézetet alapított s neveltetésük vezetésére egy keresztény társulatot szervezett.

A Német birodalom legtöbb országában kielégítőleg van gondoskodva a bűnös és erkölcsileg sülyedt kiskorúakról is. Ezeket javítóintézetekbe helyezik el, hol mintegy újra kezdik neveltetésüket, mely szükség szerint életkoruk 18—20-ik évekig is eltartat. Ily intézetek különösen a badeni nagyhercegségben vannak példaszerűen szervezve.²

Angolországban a gyermekvédelem kitűnően van szervezve. Az elhagyott gyermekek jobbára intézetekben neveltetnek és pedig vagy nagyobb menedékházakban (Cottage homes), melyekben

¹ Schuck, i. in. 15. 1.

² Dr. H. Reicher, i. m. I. 132—150. 1.

családi rendszer uralkodik, s hol nemcsak elmeleti oktatásban részesülnek, hanem iparosokká is képeztetnek; vagy pedig kisebb intézetekbe (scattered homes) kerülnek, a hatóság t. i. bérel kisebb házakat a város különféle helyein s egy megbízható házaspár gondozása alá helyez 14—15 gyermeket. Ezek nyilvános iskolába járnak s mint más családok gyermekei növekednek. Ezen intézeteket a hatósági, illetve társulati közegek sűrűn ellenőrzik. Végre a gyermekek kisebb része családi ápolásba (boarding-out.) kerül. Angliában évenként átlag 50—60 ezer elhagyatott gyermek élvez intézeti ellátást s mintegy 7—8 ezer gyermek kerül családi gondozásba.

A fiatalkorú bűnösök és romlott erkölcsű ifjak részére Angolországban az úgynevezett «Reformatory Schooles» és az «Industrial Schooles»-ek vannak szervezve. E javítóintézetekben szigorú a fegyelem, még a vesszőbüntetés is dívik. A növendékek iparosoknak vagy földműveseknek képeztetvén ki, jobbjára Canadában és más britt coloniákban nyernek elhelyezést. Angliában a gyermekvédelem terén újabb időben legnagyobb érdemeket szerzett dr. Barnardo, ki a múlt század derekan igen szerény eszközökkel fogott a munkához s mai nap már az általa alapított gyermekmenedékházak száma több mint száz, ezekben minden elhagyatott szerencsétlen gyermek, tekin-

tet nélkül a korra s vallásra, felvételt nyer. Barnardót működése kezdetén hathatósan istápolta Manning bíbornok-érsek. Intézeteiben eddig több mint 50.000 elhagyott gyermek nyert otthont s évenként átlag 700 képzett iparos és munkás kerül ki ezekből, kik csavargók, tolvajok s koldusok lettek volna, ha Barnadó jó szíve segélyükre nem jó. De nemcsak egészséges gyermekekre volt gondja a nagy gyermekbarátnak, hanem menedékházakat, iskolákat (certified schools) alapított a sánta, vak, hülye, púpos és más testi bajokban szenvedő gyermekek számára is. Ily iskolák száma megközelíti a 300-at.¹

Angliában az elhagyott gyermekek egy jelentékeny részét tengerészeti pályára nevelik s e célra szolgálnak az úgynevezett iskolahajók (training-ship).

Észak-Amerikában, illetve az Egyesült-Államokban az elhagyott gyermekeket régebben — úgy, mint nálunk is — szegényházakban helyezték el. De minthogy tapasztalták, hogy az itteni környezet a gyermekeknek úgy testi, mint szellemi fejlődésére nagyon is hátrányos, 1856 óta a legtöbb államban az angol gyermekvédelmi rendszert hozták be, tudniillik vagy árvaházakba

¹ I. Friz: Dr. Bernardo der Vater der Niemandskinder, III. kiadás. 30—300. 1.

(institutional system), vagy kisebb otthonokba (home system), vagy vidéken családoknál (boarding and placing out) helyezik el az elhagyott gyermekeket. Minden gyermek először az árvaházba kerül (melyek egész 1895-ig a legtöbb helyen forgó ládákkal voltak ellátva) s innen küldik azután a meghatározott ápolási helyre. Az ellenőrzés hatóságilag van szervezve és igen szigorú. A züllött gyermekek részére angol minta szerint berendezett javítóintézeteket tart fenn az állam, amelyekben a fegyelmezés kissé túlszigorú.

Az állami gyermekvédelem mellett az Egyesült-Államokban áldásosán működnek a különféle jótekingy egyesületek. Ilyen a gyermeksegélyző egyesület (Children's aid societies), mely minden nagyobb városban van szervezve s gondossága kiterjed a szegény gyermekek összes bajára, sőt újabban külön iskolákat nyitott a nyomorék gyermekek számára, melyekbe a gyermekeket reggelként kocsikon szállítják s este hazaviszik. Ilyen a szünidei telepeket fentartó társulat, mely a szegény gyermekeknek nyári üdüléséről gondoskodik, ilyen az 1866-ban St. John's Guild által alapított társulat, melynek célja szegény beteg, gyenge gyermekek részére az úgynevezett «úszó kórházakat» (floating hospitals) fentartani. A társulatnak jelenleg 2 nagy hajója van, melyek a

nyár folyamán — vasárnapot kivéve — minden nap kivevnek a tengerre. Csak hat éven aluli gyenge, vérszegény vagy betegségből föllábadt gyermekeket vesznek fel, kik a hajón teljes ellátást, orvosi kezelést, tengeri fürdőket stb. nyernek. Évenként átlag a két hajó 50—60 utat tesz, a résztvevők száma 80—90 ezer között mozog; e számban be vannak számítva a csecsemők anyái is, kik kisdedeikkel együtt vétetnek fel. Végül megemlítjük az Egyesült-Államoknak egy különleges nevezetességét, az úgynevezett «George Junior Republic»-et. melyet 1890-ben Freeville városkában William K. George alapított new-yorki zülött gyermekek megmentésére. Ezen intézet szervezete azon eszméből indul ki, hogy a gyermekek egy kis köztársasággá alakulván, tapasztalatból tanulják meg a törvények tiszteletét s szeressék meg a munkát. Dologra senkit sem kényszerítenek, de aki nem dolgozik az nem kap enni. Minden munkát meg is fizetnek, de viszont a növendékek is minden szükségletüket megfizetik és így egyrészt gazdálkodásra szoknak, másrészt megtanulják a takarékoságot. Az intézetbe felvétetnek 12—18 éves fiúk és leányok. A leányok végzik az összes háztartási teendőket, a fiúk pedig különféle iparágakban nyernek kiképzést s ezenfelül 16 éves korig mindenki köteles iskolába járni. Az ügykezelés és fegyelmi bíráskodás egy a növen-

dékekből alakult bizottság («Board of Trustees») végzi, melynek élén W. George áll. 18 éves korukban a növendékek egyes iparosoknál vagy gyárakban helyeztetnek el, de továbbra is W. George felügyelete alatt állanak. Az intézet kiadásait részben a növendékek munkájából, részben a «Junior-Republic-Association» hozzájárulásából fődözik. Újabb időben az Egyesült-Államok több városában találunk már ily intézeteket, melyek valóban áldásosan működnek.

Amerika majdnem minden városában találunk katolikus gyermekvédő intézeteket is, melyeket vagy az illető katolikus hitközségek, vagy egyes katolikus jótékony egyesületek tartanak fel. Kimagaslik ezek között a «Catholic Protectory» által 1863-ban New-Yorkban alapított intézet, mely fennállása óta sok ezer elhagyatott gyermeket nevelt fel.¹

Dél-Amerikában az állami gyermekvédelem még nem igen van szervezve csakis az ott letelepedett szerzetesek és szerzetesnők — különösen a szalezianusok tartanak fel árvaházakat és gyermekmenedékhelyeket.

Ázsia és Afrikában csakis a misszió-telepeken

¹ Dr. I. M. Baernreither: Jugendfürsorge und Strafrecht in den Verein. Staaten von Amerika. Leipzig. 1905. 36. 1.

találunk árvaházakat, melyekben a pogányok által kitett vagy eladott gyermekeket nevelik. Hazánk gyermekvédelmét külön fejezetben tárgyaljuk.

Don Bosco János.

1815—1888.

A gyermekvédelem terén újabb időben a legnagyobb érdemeket szerezte Don Bosco. Ezekre megy azon szegény gyermekek száma, kiket e csodálatos férfiú önmaga s az általa alapított intézetek útján megmentett az elzülléstől és végpusztulástól.

Bosco János Menyhért, született 1815 augusztus 16-án D'Asticastelnuovóban, Turin környékén. Atyja, Ferenc, ott kis mezőgazdasággal bírt. Földjét maga művelte. Bosco János csak két éves volt, midőn gondos, szorgalmas és keresztény lelkületű atyját elvesztette. Anyja, Ohiena Margit férfias kitartással vezette tovább kis gazdaságát s mintaszerűen gondoskodott gyermekeinek keresztény neveléséről. A kis János elemi oktatás-iján szülőföldjén részesült s középiskoláit Chieriben végezte. Itt egy úrinőnél, kinek két gyermekét oktatta, nyert lakást és élelmezést. E gyermekek tanítása közben ébredt fel benne a gyermekek nevelése iránti érdeklődés. Középiszkolai

tanulmányainak befejezése után Chieriben papnövendék lett s 1841 június 5-én áldozópappá szent eltelt. Papi működéséi Turinban kezdte s itt tapasztalta, hogy kellő gondozással és felügyelettel mennyi züllésnek indult gyermeket lehetne megmenteni. Elhatározta tehát, hogy Turin utcáin kóborló és elhagyatott gyermekeknek szenteli életét, ezeket felkarolja és Istenhez vezeti. Magához édesgette tehát s esténként szerény lakásában összegyűjtötte és oktatta. Szelid bánásmódjával Bosco ezen elvadult gyermekeket annyira megnyerte, hogy nemcsak ők jöttek szívesen hozzá, hanem napról-napra újabb pajtásokat hoztak magukkal, úgy hogy 1843. évben már száz tanítványa volt, kiket a legnagyobb szeretettel oktattott a hit elemeire s buzdította tiszta erkölcsi életre. Bosco kis barátait napközben műhelyeikben is felkereste, tudakozódott magaviseletük felül s ha nem volt foglalkozásuk, jó mestereknél alkalmas helyet szerzett nekik.

A gyermekek ezen egyesületét oratóriumnak — imaház — vagy imatársulatnak nevezte, mely elnevezéssel ki akarta fejezni, hogy nevelői vállalataiban leginkább az imádság segítségére számít. Don Bosco oratóriumát szalezi szent Ferencről nevezte el, minthogy e szent a szelidségnek példaképe, melyet a nevelésnél főleg szem előtt kell tartani. Az ifjak rendszeren vásár- és ünnep-

napokon, továbbá köznapokon az esti órákban gyülekeztek össze s a katekizmuson kívül egyházi énekeket, elemi ismereteket s hasznos példázatokot tanultak, közben-közben játékokkal szórakoztak. Ezen esti összejövetelekből fejlődtek ki a rendszeres esti iskolák, melyek Don Bosco intézményének nagy lendületet adtak.

De csakhamar veszedelmes fellegek tornyosultak az oratóriumok fölött s a szép alkotást végpusztulással fenyegették. A gyermeksereg összejövetelekor nagy zajt csapott, e miatt szomszéd lakók panaszára az oratóriumoknak átengedett helyiségeket felmondták s midőn Bosco saját szobáiba hívta össze a gyermekeket, házi ura neki is felmonda a lakást. Hajléktalanná lett tehát a gyülekezet. Don Bosco azonban nem esett kétségbe, a városon kívül egy rétet bérelt ki s vásár- és ünnepnapokon oda gyűjtötte gyermekeit, ott gyóntatta s tanította őket. Harang hiányában trombitával és dobbal hívták őket össze, mint hajdankorban a puszták remetéit. Szentmisét a közelfekvő templomban hallgattak s majd tanulva, majd mulatva az egész napot a réten töltötték. De még e rétet sem maradhatott sokáig Don Bosco birtokában, gazdája visszavette azt, «mivel — úgymond — a gyermekek járása, taposása, még a fűnek gyökerét is kiirtja».

E sanyarú viszonyok és csapások közepette

Don Boscot még barátai is rábeszélni kezdték, hogy mondjon le e kóbor gyermekek neveléséről, hiszen úgy sincs köszönet ebben; legfeljebb tartson meg húszai a legkisebbek közül, a többit eressze világgá, hiszen maga az isteni Gondviselés is azt látszik mutatni, hogy műve nem kedves előtte. Bosco azonban rendületlenül megmaradt elhatározása mellett. Teljes bizalommal folytatta művét. Valdokkóban egy nagy pajtát bérelt ki s azt alakította át oratóriummá s gyermekeivel oda költözött, kiknek száma rövid idő alatt 700-ra emelkedett. A gyermekek a leggondosabb oktatásban részesültek, különösen az esti iskolák váltak be előnyösen. Az elért eredmény oly fényes volt, hogy az országos tanács által kiküldött vizsgálóbizottság teljes elismeréssel nyilatkozott Bosco tevékenységéről s az oratóriumokat igazán emberbaráti és nagy társadalmi fontosságú műveknek nyilvánította, melyeket a kormánynak kötelessége előmozdítani és fent ártani.

Don Bosco nagyon fájlalta, hogy sok ifjúnak nincs állandó és biztos szállása, néhányan kénytelenek istállóknak, fészerekben s néha gyanús helyeken is háltni. E baj orvoslása végett lakása mellett berendezett szerény háló helyiségeket, hol ezen szegény gyermekek biztos éjjeli nyugvóhelyeket találtak, sőt később élelmezésükről is gondoskodott. Magához vette édes anyját, aki az-

után főzött e szegény gyermekeknek s foltozgatta ruháikat.

Ez volt szerény kezdete Don Bosco mai nagyarányú gyermekmenedékházainak!

Don Bosco működése csakhamar szélesebb körben lett ismeretes s méltánylásra talált. A turini papság, buzdítatva érsekétől a nagy gyermekbarátnak különböző módon nyújtott segítséget: egyesek tanítottak, mások alamizsnát gyűjtöttek, mások ismét befolyásukkal támogatták a nagy művet. A papság segédkezése addig tartott, míg az Oratorium növendékeiből papok nem kerültek ki.

Ez időtől kezdve Don Bosco működése mindinkább szélesebb kereteket nyert. Növendékei száma napról napra gyarapodott s ezek kiképzésére csakhamar otthonokat, iskolákat s műhelyeket alapított s hogy szeretet-intézményeinek jövőjét biztosítsa, szalézi szent Ferencről nevezett társaságot alapított, melyet IX. Pius pápa 1874. április 3-án megerősített. A társaság áldozópapokból, papnövendékekből s világi tagokból áll, kik közösen élnek egyesülvén a szeretet s egyszerű fogadalmak köteléke által.

Don Bosco szeretet-alkotásai csodálatos gyorsasággal terjedtek el, úgy hogy életének utolsó éveiben már nemcsak Olaszföldön s Európa több országaiban, hanem Amerikában is nyíltak új telepei, menedékházai s iskolái.

Halálával († 1888. január 31.) művei korántsem értek véget, hanem fejlődésük még fokozottabb mérvet öltött. Ez azért volt lehetséges, mert Don Bosco fiainak egész seregét hagyta hátra, kik atyjuknak lángoló szeretetét, buzgalmát s az elhagyatott árvák s ügyefogyottak iránti meleg rokonszenvét s áldozatkészségét örökölték.¹

Don Bosco egész intézménye a gyermekvédelemből indult ki s ez is maradt a főcélja. Jellege azonban preventív, a züllést megelőző s csak kivételesen vesznek fel a szaléziánusok intézeteikbe már romlott, vagy büntetett ifjakat s nem igen vállalkoznak javító intézetek vezetésére. Főtörekvésük a szegény és elhagyatott gyermekek nevelése akár tudományos, akár iparos pályára. Ezek részére vannak árvaházaik, ipar és gazdasági iskoláik bennlakással, a tehetségesebbek részére nép-, közép- kereskedelmi iskoláik, internátussal, tápintézetekkel, tanítóképezdéik és szemináriumaik, végül oratóriumaik.

Az ipari és gazdasági iskolák öt évi kurzusra vannak berendezve. Felvétetnek 10—13 éves ijjak. Naponként reggel és este elméleti oktatásban részesülnek; napközben pedig az intézet különböző műhelyeiben szakszerű vezetés és felügyelet mel-

¹ Habrich L. Aus dem Leben und der Wirksamkeit Don Boscos. 86. 1.

lett 6—8 óra hosszát mesterségük gyakorlati oldalát sajátítják el. A vezetés minden műhelyben egy szerzethez tartozó vagy megbízható világi szakemberre van bízva, kinek szükség szerint egy vagy több helyettesmester segédkezik; fegyelemről és erkölcsi magaviseletről pap, vagy növendékpap-felügyelők gondoskodnak. Nagyobb ily irányú intézeteikben 8—10 mesterségre vannak berendezve, másutt csak 2—3-ra (asztalos, esztergályos, cipész, kovács, szabó, műlakatos, nyomdászat, könyvkötészet, börmunka, szobrászat stb.) A kiképzésnél arra fektetnek főszűlyt, hogy az intézeteikből kikerűlt legények, akár azonnal, akár később önálló műhelyt nyithassanak s azért, bár minden műhelyben ott vannak a megfelelő legűjabb gépek is, minden tanoncnak a gépmunka mellett tőkéletesen értenie kell mesterségét ezek nélkül is. Az öt évi rendes tanfolyam után még van egy két évi továbbképzű kurzus is, de ez már nem kötelezű és akik azon résztvesznek, már rendes fizetést kapnak. Csekélyebb fizetés különben jár már a második évtűl kezdve minden tanoncnak magaviselete s elűmenetele arányában, ennek azonban egy részét köteles takarékpénztárba helyezni és a takarékpénztári könyvecskét csak felszabadulásakor az oklevéllel együtt kapja meg. A távozűk elhelyezésérűl rendszeren az intézet gondoskodik.

Az oratóriumokba (patronage) főként vasár- és ünnepnapokon gyűlnek az inasok és iskolások. Célja ezeknek megfelelő szórakozásokkal foglalkoztatni az ifjúságot, elvonni őket az utcai élettől és veszedelmes mulatságoktól s vallásos »kötelességeiket velők elvégeztetni.

Házaiknak a száma meghaladja a 350-et s ezek következő országokban vannak: 1. Európában: Olasz-, Spanyol-, Francia-, Angol-, Ausztria, Svájc, Portugália, Bajor- és Törökországban, végül 1913. november hónap óta hazánkban Péli-földszentkereszten, hol magyar jelölteket nevelnek, kik hivatva lesznek Magyarországon megkezdeni Don Bosco szeretetalkotásait. 2. Amerikában: Egyesült-Államok, Mexikó, Uruguai és Paraguai, Argentína, Brazília, Chile, Ecuador, Kolumbia (3 árvaház a bélpoklos telepen). Ide számítandók még a délamerikai vad népek közt levő missziótelepek, hol szintén a legfőbb gond fordítatik a szegény gyermekek megmentésére.

3. Ázsiában: Palesztina, Kina, Fülöpszigeteken.

4. Afrikában: Algiria, Tunis, Tripolis, belga Kongó és Mozambiqu e-ben.

Don Bosco, ki apostoli buzgalmával s önfeláldozó szeretetével szívesen felkarolta volna az egész világ ügyefogyott emberiségét, nem hagyhatta figyelmen kívül a nőnem nevelését s felkarolását. Hosszú életpályáján ugyanis sokszor

volt alkalma tapasztalni, hogy hány szegény elhagyatott leányka züllik el kellő gondozás híján. Ezek megmentésére alapította 1872-ben a Segítő Mária leányainak kongregációját. Ezek első menedékházukat Turinban nyitották meg, de csakhamar elterjedtek a világ minden részében, úgy hogy jelenleg 500 házuk van s azonos működést fejtenek ki a leányifjúság köiében, mint a férfi-kongregációk.

Így nőtt meg rövid félszázad alatt a turini kis csemete az Egyház termő talajában terebélyes fává, amelynek lombos ágai immár elnyúlnak a világ legmesszibb részeibe is és mindenütt üde pihenőt s életető táplálékot nyújtanak az Isten kis madarainak: az emberiség ifjú nemzedékeinek!

X. Egyesületek és társulatok.

Korunkat egyesületek és társulatok korának szokták nevezni. És helyesen, mert napjainkban minden érdek megvédése és emelésére egyesületek keletkeznek, társulatok alakulnak. Amit hajdan egyesek buzgalma s vállalkozó szelleme létesített, azt most jobban szeretik többen egyesülve, «Viribus unitis» végrehajtani.

A ker. egyház szintén felhasználja korunk ezen uralkodó hajlamát és a hitélet, erkölcsiség emelésére s a ker. felebaráti szerelet gyakorlására

egyesületeket s társulatokat szervez, hogy így, amit önállóan elérni nem bír, azt szövetkezés, egyesülés által megerősödve, eszközölhesse. Az Egyház ezen törekvését fényes siker koronázza, a jó mag bő gyümölcsöt hoz, mert valóban mai nap már alig vagyunk képesek felsorolni azon jótékony ker. egyesületeket és társulatokat, melyek két-három évtized óta alakultak. Céljuk oly különféle, hogy vizsgálva ezeket, méltán eszünkbe juthatnak szent Pálnak szavai: «Különfélék a kegyelmek ajándékai; némelyeknek adatott a tudomány ajándéka, másnak a nyelvek nemei, másnak a beszédek magyarázata, másnak a szellemek megkülönböztetése, másnak a hit. Mindezeket pedig munkálja ugyanazon Szentlélek, osztogatván mindenkinek, ahogy akarja.» (Kor. I. 13, 3—12.)

Mi jelenleg, kitűzött feladatunkhoz híven, csakis a szegény elhagyatott gyermekek ápolásával és nevelésével foglalkozó egyes kiválóbb egyesületeket és társulatokat fogjuk itt röviden felsorolni.

I. Jézus szent gyermekségének műve.

E társulat, melynek már a neve is oly édesen hangzik, új találmánya azon gyöngéd, mindent átölelő anyai szeretetnek, melyet a Szentlélek a kath. Egyház szívében gyűjtött meg. Célja:

a kínai szegény gyermekek megmentése. E feladatnak nagy fontosságát és horderejét csak akkor méltányolhatjuk kellőképpen, ha ismerjük a kínai szülők embertelen bánásmódját gyermekeikkel szemben. Egy angol író e szerencsétlen gyermekek sorsáról ezeket írja: «Vagy a bábák fojtják meg az újszülöttet egy medence forró vízben s ezen gyilkosságért fizetést kapnak, vagy folyóba vetik, vagy pedig éjnek idején az utcákra kiteszik, honnét reggel szekerekre rakva, egy verembe dobják. A vermet nem földelik el, hanem nyitva hagyják, azon reményben, hogy könyörületes emberek e gyermekek közül néhányat kiválogatnak. Gyakran megtörténik azonban, hogy e kitett gyermekeket az utcákon kóborló kutyák és sertések felfalják. Magában Pekingben ily módon évenként több ezer gyermek pusztul el. Sok szülő pénzért eladja gyermekét, sőt, hogy szabaduljon tőle, ingyen is odaadja.»

Mily tágas és hálás tere van itt a keresztény szeretetnek és jótékonyságnak! Hány lelkét lehet itt megnyerni a kereszténységnek és mennyi hasznos embert a társadalomnak. A kath. hitétérítők nem is mulasztották el e kínálkozó kedvező körülményeket a jó ügy előnyére felhasználni s tőlük telhetőleg igyekeztek pogány gyermekeket vásárolni és felnevelni.

Midőn az óriási kínai birodalom nagy véd-falán az idők folyama rést ütött s a birodalom belsejébe az európai keresztények könnyebben behatolhattak, az isteni Gondviselés az 1840-es évek elején Forbin Janson Károly nancyi s touli püspökben ébresztette fel azon magasztos eszmét, hogy egy társulatot alapítson, melynek az legyen a célja, hogy a szerencsétlen kínai gyermekek megmentésére pénzt gyűjtsön. A társulat gyorsan megalakult s 1846. március 19-én XVI. Gergely pápa azt megerősítette s többféle kiváltsággal felruházta.

Ami működését illeti, ez napról-napra szélesebb körben fokozódik, számos missziót, árvaházat, iskolát, műhelyt, kórházat s mezőgazdasági intézetet tart fenn, melyekben a társulat által megmentett gyermekek százezrei nyernek gondozást és nevelést.

II. A néger gyermekek társulata.

Alapított 1852-ben Kölnben. Célja a szep-lőtelen boldogságos Szűz oltalma alatt a szegény néger gyermekek megmentése.

Olivieri Miklós genuai áldozár 1838-ban egy kairói piacon vásárolt néger gyermeket fogadott gondozása alá, azt keresztény hitben oktatta, megkeresztelte, iskoláztatta s később Rómában a Propaganda-papnöveldeben helyezte el.

Itt végezvén tanulmányail, hitt u dórrá leit s áldozópappá szenteltetett, azután Guineába ment misszionáriusnak s ott fényes sikerrel működött. Ezen nem várt kedvező eredmény Olivierit azon elhatározásra vezette, hogy e megkezdett műnek szentelte életét. Valahányszor tehát a szükséges pénzt megszerezte, azonnal Afrikába utazott s ott, különféle rabszolgapiacokon szegény néger gyermekeket vásárolt össze s Európába hozva azokat, keresztény vallásban oktatta, megkeresztelte és felnevelte. Tíz év alatt az így megmentett gyermekek száma meghaladta a hatszázat. E gyermekek közül többen papokká lettek s hittérítőknek Afrikába mentek.

A Kölnben alapított társaság nagyban előmozdította Olivieri működését s törekvése oda irányul, hogy mennél több ilyen szerencsétlen gyermeket megmentsen és felneveljen. A társulat különösen a Rajna mentén nagyon el van terjedve s jelentékeny összegeket szentel nemes céljának elérésére.

III. A Bölcsőde-egyesületek.

A bölcsődék hazája Franciaország. Tapasztalva ugyanis, hogy Parisban a megszorodott munkásnők anyai kötelességeik által kenyérkeresetükben súlyosan gátoltattak, sok esetben pedig szívtelen anyák kezei között az ártatlan kis-

dedek testben és lélekben elnyomorítottak, egy nemes szívű gyermekbarát, F. Marbeau oly intézetek létesítésére szólította fel a közönséget, melyekbe a munkásnők kisdedeiket munkára menetkor betehetnék s este kivehetnék. így az anyák nyugodt szívvel láthatnának kenyérkereset után, az; ártatlan kisdedek pedig gondos ápolásban részesülve, a ker. szeretet védszárnyai alatt minden bajtól megóva lennének.

Marbeau szeretethangjait kortársai megértették s lelkesen gyámolítottak őt tervének kivitelezésében s így azon kedvező helyzetbe jutott, hogy 1844-ben, november 14-én megnyithatta Parisban első intézetét, melyet Krisztus Urunk jászolbölcsőjétől «La Crèche»-nek nevezett el.

Az új intézmény csakhamar lelkes felkarolásban részesült. Terjesztésére külön egyesületek keletkeztek, melyek segítségével alig öt év alatt Parisban már 18, egész Franciaországban pedig több mint 400 bölcsőház nyílt meg. E gyors elterjedés körül nagy érdeme volt az akkori kormánynak, mely a bölcsődék üdvös voltáról meggyőződván, köriratilag ajánlotta a megyei főnökök figyelmébe. Nem kevesebb szeretettel karolta fel ezeket az Egyház is. D'Affre, Paris érseke, ezen egyletek részére XVI. Gergely pápától teljes búcsút eszközölt ki.

A szomszéd Belgium legelőbb utánozta Francia-

ország példáját. Ili 1846-ban «Crèche-École-gardienne» cím alatt egy kiseddóvóval egybekötött bölcsődét állított a Brüsszel melletti St.-Josseten Noode község. Angolországban az első bölcsőde 1850-ben, Londonban nyílt meg «Infant nursery» cím alatt. Csakhamar Manchesterben és Plymouthban is alapítottak hasonló intézeteket. Olaszországban Milánót illeti a kezdeményezés dicsősége. Itt 1850 június 15-én nyílt meg az első bölcsőház. Csakhamar Dániában, Porosz- és Szászországban látjuk felsarjadzani a felebaráti szeretet ezen zsenge virágát. Bécsben dr. Helm Károly buzgósága hozta létre az első ilyenmű intézetet, hol «Krippe, Säuglingsbewahr-Anstalt» név alatt lett ismeretessé.

Mai nap a bölcsődék már a művelt világ minden nagyobb városában el vannak terjedve s a szegény munkásnépnek valóságos áldásai.

IV. A kiseddóvó-egyesületek.

A bölcsődékkal majdnem azonos intézetek a kiseddóvók, csakhogy ezek már felnőttebb gyermekek gondozását és játszvatanítását eszközlik. Ily iskolákat már régen találunk Olaszországban, különösen Lombardiában, hol «Scuole delle maestre pie», vagy «Scuole degli fanciulli» nevek alatt voltak ismeretesek. Ezekhez hasonló az 1770-ben

Hollandiában alapított «Játék-iskola». Franciaországban 1780-ban létesítette Oberlin az első kisdédóvót. Németországban 1802-ben, Pestalozzi útmutatása szerint a lippe-detmoldi hercegnő, Paulina Krisztina Vilma, szervezett ily intézetet. Angliának, úgy látszik, I. Napoleon szárazföldi zárzata adott alkalmat a nyomorsujtott gyári munkások kisdedeinek felkarolása által a kisdédóvás meghonosítására. Az első kisdédóvót 1819-ben Brougham Henrik és Wilson János állították fel Westminsterben. Wilderspin volt az első, aki ezt irodalmilag, majd gyakorlatilag is felkarolta s később az ő spitalfieldsi intézete valóságos mintaintézetté lett.

Kezdetben jobbára egyes vagyonos gyermekbarátok alapítottak óvodákat, csak később alakultak ezek behozatalára és fentartására egyesületek. Hasonló irányban működnek az úgynevezett «Fröbel gyermekkert-egyesületek» és a «Szegény gyermekkert-társulatok». Ezeknek intézeteiben a Fröbel-rendszer szerinti foglalkoztatás dívik.

V. Szent-Miklós-egyesület.

A szeretet művei között egyik csodálatra legméltóbb a szent Miklósról nevezett intézmény. Bervanger abbé, egy egyszerű hitoktató volt egyike ama papoknak, kik egy Fourier, Cabet és

követőiknek szociálistikus utópiáival szemben a kereszténység alapján igyekeztek száműzni a pauperizmust. Nem készített oly tervet, mely kivihetetlen, nem kérte a gazdagok pénzét, nem kért segítséget senkitől, hanem letelepedett egyik külváros padlószobácskájában s maga mellé vett két kis gyermeket s mindjárt hozzáfogott a munkához; ő maga volt a mesterük s egyúttal tanítójuk is; megtanítá a gyermekeket mesterségre, mely földi életük biztosítására szolgált s a vallás igazságaira, melyek utat nyitottak számukra a mennybe. Nemcsak jó munkásokká képezte őket, hanem jó keresztényekké is s ezáltal alapítá meg valódi szerencséjüket. Három év múlva a jó abbé növendékeinek száma 68-ra emelkedett s csakhamar az isteni Gondviselés Bervanger művének kegyes jötevőket támasztott Noailles Viktor és Frehant kisasszonyban, kik igazi keresztény nagylelkűséggel gyámolítottak s pártfogolták e szép vállalatot. E segély mellett sikerült a lelkes gyermekbarátnak megalapítani a csakhamar oly nagy lendületet nyert Szent-Miklós-intézetet s ennek fenntartására alakult Szent-Miklós-egyesületet. Az intézet növendékeit a szükséges iskolai oktatáson kívül különféle mesterségekre tanítják. Minden gyermek saját hajlama szerint választ valamely mesterséget.

Kedvenc gondolata volt Bervangernek, hogy miként az ipar, úgy a földművelés céljaira is külön iskolákat alakítson. Azon véleményben volt, hogy míg az iparra, mesterségek tanulására nagyon is sok gyermek vállalkozott, addig a mezőgazdaság terén mindig nagy szükség mutatkozott értelmes földművesekben. Azt hitte, hogy nagy szolgálatot tehet a világnak földműves iskolák állításával. A gyermekek a falusi földműves iskolákban egészségesebb levegőre, tisztább erkölcsökre s nagyobb alaposságra tennének szert. E gondolat csak Bervanger halála után, 1862-ben lőn Mullois abbé császári udvari káplán nagy adománya által megvalósítva.

Ezen párisi egyesület mintájára külföldön is alakultak Szent-Miklós-egyesületek. Ezek között legvirágzóbb a bajorországi, mely nagy érdemket szerzett az elárvult gyermekek megmentése körül.¹

VI. Inasképző-egyesület.

A régi törvény- és fegyelemszerető időkben a mester inasát nemcsak mesterségére tanította, hanem isteni félelemre is. őt családtagnak tekintették s a mesternek, mint egy jó atyának, gondja

¹ Dr. Marx: Generalstatistik der kath. Vereine Deutschlands. Trier 1871. 57.1.

volt az inas erkölcsi magaviseletére is. Azóta a világ nagyot változott. A keresztény családok kihaltak s csak kivételképen mutatkoznak még itt-ott némi maradványai a régi jó fegyelemnek. Napjainkban vajmi kevés gondot fordítanak az inasok valláserkölcsi kiképzésére. Riffel tanár volt az első, aki 1851-ben Mainzban a Pius-egyletek általános gyűlésén fölhívta a kath. közönséget: «hogy mindent elkövessen, miszerint az iparos inasok becsületes kath. mesterekhez adassanak és így megóvassanak azon erkölcsi romlástól, melynek a műhelyekben kitéve vannak». E célból Riffel több cipézmestert megbízott, hogy ismerőseik közül jelöljék ki azon mestereket, akikre inasokat bízni lehet. Ezen jegyzéket azután a püspöki hivatalokhoz azon kéréssel terjesztette fel, hogy közöljék ezeket az egyes községek plébánosaival, hogy ezek azután figyelmeztessék a szülőket, kik iparos pályára szánták fiaikat, hogy kikhez adhatják veszély nélkül tanulásra gyermekeiket. A kísérlet fényesen bevált s csakhamar külön egyesületek keletkeztek, melyeknek kizárólagos célja volt az iparos inasok gondozása. Ezek terjesztése körül kiváló érdemeket szerzett a bécsi Szent-Szeverin-egyesület.

Az inasképző-egyesületeknek mintegy folytatását képezik a kath. legény egyesületek. Ezek

első zsengéjével 1845-ben Eberfelden találkozzunk. Az első rendszeres egyesületet azonban csak 1849-ben Kolping Adolf áldozópap alapította! a Kölnben. Az ő ügybuzgalma és erélye folytán ezen társulatok csakhamar elterjedtek egész Németországban. Ezen intézmény nagy hordereje kétségen kívül áll. Az egyesület ugyanis atyai gonddal örködik a tapasztalatlan iparos s ifjú erkölcsi élete fölött s azon van, hogy belőle hitéhez ragaszkodó, jámbor, keresztény férfit neveljen.

Az elősorolt egyesületek és társulatokon kívül még igen számos oly ker. egyesület van, mely jótékonyágának keretébe a szegény gyermekek gondozását is felveszi. Ilyen társulatok legnagyobb számban Franciaországban keletkeztek, a múlt század folyamán, melyek a szegény gyermekek minden ügyét és baját, a legzsengébb kortól kezdve felkarolták. Fájdalom, az újabb egyházellenes törvényhozás a keresztény szeretet ezen áldásos intézményeit legnagyobbbrészt rombadöntötte s csakis a Szent-Vince-egyesületek védőszárnyai alatt képes még a ker. Caritas áldásos működését folytatni.

Európa többi országaiban a ker. egyesületi élet teljes szabadságnak örvend s csak névleg felsorolni is képtelenek vagyunk azon intézményeket és társulatokat, melyek a szegény el-

hagyatott gyermekek, árvák és lelencek gondozására alakultak.

XI. A szegény gyermekek sorsa hazánkban.

A ker. felebaráti szeretet mezeje hazánkban sem maradt parlagon. Itt is akadunk díszlő virágokra.

Mily sorsuk volt a szegény árva és elhagyott gyermekeknek pogány őseinknél? Erre történeti hiteles adataink nincsenek. De megfontolva őseink egyszerű vallását, erkölcsaik tisztaságát s a családi élet egészséges szervezetét, joggal feltehetjük, hogy az árva és elhagyatott gyermekekről náluk gondoskodva volt. A folytonos harcokban napról-napra fogyó nemzet, már ösztönyszerűleg is fentartani igyekezett fájának ifjú sarjait.

Midőn őseink felvették a keresztény hitet, a szomszéd országok népei már minden irányban élvezték a ker. Charitas áldásait. Az új hittel természetesen a ker. szeretet is csakhamar tért foglalt hazánkban.

Szent István első apostoli királyunk mindent átölelő szeretete nem feledkezett meg a szegény árvákról sem. «Akarjuk, — így olvassuk törvénykönyvében — hogy az özvegyek és árvák törvényünk oltalmában részesüljenek»; és ezek

gondozását az Egyházra bízta, miért is szigorúan intézkedik, hogy a világi hatóságok ebben az Egyház segítségére legyenek. «Akarjuk, — így rendelkezik folytatólag — hogy a világiak is engedelmeskedjenek tisztségeikben a püspököknek ... az árvák védelmében.»¹ Hogy pedig az egyháziak buzgón serénykedtek az árvák gyámo-lításában, erre számos történelmi adatunk van. így olvassuk, hogy Csanád első püspöke, szent Gellért, nagy gonddal vala a szegény ifjak iránt és — mint nagyobb legendájában írva van — «házához hordja vala a kis gyermekeket és be-adja vala iskolába, kiket oly szorgalmasan oktat-nak vala, hogy éj jet, napot egygé tesznek vala» és továbbá, hogy a püspök ((küld vala a Dunán-túlra is követeket és gyűjt nála tanulókat».² Bizonyára szent Gellérthez hasonlólag csele-kedtek az ország többi püspökei is, hiszen mind-nyájan a szeretet Egyházának voltak apostolai. Minthogy pedig a kereszténység első hirdetői a magyar egyházat egészen a szomszéd német egyházak mintájára szervezték, természetes, hogy a szegényügyet is ily módon szervezték hazánk-

¹ Décret, lib. I. XXVI. Endlichernél 317 1.

² Sz. Gellért csanádi püspök élete. Szabó Károly: Magyarország történe Lének forrásai. Pest. 1865. I, VI. füz. 70. 1.

ban. És midőn látjuk, hogy mily szép számmal virágoztak már első királyaink alatt¹ hazánk földjén a különféle «hospitale»-k és «hospitiumok», vájjon nem joggal következtetjük-e, hogy ezen hospitulumokban — épen úgy, mint külföldön — ez időben még mindenféle nyomorsújtottak, betegek, öregek, árvák és lelencek stb. találtak felvételt és ápolást és hogy csak később alakultak át ezek kizárólagos kórházakká. Vagy képzelhető-e, hogy oly rend, mint a Szentlélekről nevezett ápoló testvéreké (Confraternitas hospitalis S. Spiritus in Sassia Romae), melynek egyik főcélja szegény kített és elhagyatott gyermekek gondozásában állott s mely Rómában már ezen időben titkos felvételű lelencházzal bírt, hogy e rendnek magyarországi házaiban szegény gyermekek felvételt nem találtak volna? Igen, e rendről, mely hazánkban Budán, Esztergomban és több más helyen, sőt Erdélyben is házakkal bírt,² jogosan mondhatjuk, hogy a betegek ápolása mellett szegény gyermekek gondozásával is foglalkozott. De a többi rendek zárdái s a káptalanok házai sem voltak elzárva a szegény és árva gyermekek előtt. Így tudjuk,

¹Pauer I. Az egyházi rend érdeme. 1855. 126. 1.

²Rupp Jakab: Budapest és környékének helyrajzi története. 1868. 38. 39. 1.

hogy a XIII-ik században igen jelentékeny számban voltak szegény, árva tanulók, kiket káptalanok láttak el élelemmel és kiket ingyen oktattak. így olvassuk egy 1397-ik évből felmaradt okiratban, hogy Esztergomban az olvasókanonok (scholasticus) ingyen tartozik oktatni szegény tanulókat (pauperes scholares) s a káptalaniak rokonait, akár azokat, akiket csak Isten miatt táplálnak (quos tenent propter Deum). Létezett Esztergomban (hihetőleg más káptalanoknál is) egy szegény diákok otthona is (collegium pauperum scholarium), mely Krisztus nevéől címeztetett. A collegium igazgatója Benday János barsi főesperes volt, ki erre négy házát és ezek bérét ajánlotta fel. Igazgatója emiatt mindig a barsi főesperes volt, ki a főesperesi és kanonoki jövedelméből saját s rükségül étéinek fedezése után fenmaradt vagyont az intézet javára volt köteles fordítani, minek következtében a főesperes végrendeletet nem tehetett. Növendékeket szegény, de szorgalmas ifjakból maga szemelt ki s fogadott fel. Az intézet jobbjából évenként néhányat kiválasztott s a collegium pénztárából fedezvén költségeiket, külföldi intézetekbe küldött.¹ A ker. felebaráti szeretetről tanúskodnak a Krakóban, Bécsben

¹ Cod. dipl. 102. 516. 1.

s másutt is virágzott magyar burzák, hol szabad lakást és élelmezést nyertek a szegény magyar tanulók. Igaz, hogy okleveleinkben előforduló szegény tanulók alatt többnyire szegény, elárvult nemes ifjakat kell érteni, hogy azonban ezek között számos közsorsú is találkozott, kitűnik Lőrinc esztergomi érsek 1114-ben tartott zsinatának egyik végzéséből, mely a szegény pór fiak iskoláztatásáról intézkedik.¹

Hogy a nőzárók hasonlóan buzgólkodtak az árvák gondozása körül, az kétséget nem szenved. Szent Margit legendájából tudjuk, hogy a veszprémi kolostorban 2, 4, 6 stb. éves gyermekek képezték a szintén csak 3 éves királyleány társaságát.² Igaz, hogy e leánykák mind főrangú családok gyermekei voltak, de vajjon épen e körülmény nem igazolja-e azon feltevést, hogy kevésbé fényes zárók viszont szegény, árva gyermekeket gondoztak?! Hiszen a legtöbb női szerzet célja éppen ebben állott s miként lehetne azt csak feltételezni is, hogy oly rendek, melyek egy szent Margitot, egy boldog Erzsébetet neveltek, kitűzött céljukról megfeledeztek volna!

Hogy a magyar főpapok mindenkor szívükön

¹ Dr. Lányi K., A m. kath. derűs érdemeinek tört. igaz. emléke. 1848. I. 61. 1.

² Magyar Sión. III. k. 26—28. 1.

hordták az árvák és elhagyatott gyermekek sorát, kitűnik ez a hazai zsinatok fenmaradt jegyzeteiből. Szépen tanúskodik erről többi között az 1515-ben tartott veszprémi zsinat, melyen Beriszló Péter püspök szívükre köti lelkészeinek: «A szegényeknek, a szerencsétlen személyeknek gondját viseljétek; özvegyeknek, árváknak és csecsemőknek segítségükre legyetek és úgy ezeknek, valamint másoknak jó példával járjatok elől, mert a pap kötelessége mindenkinek használni és senkinek ártalmára nem lenni.»¹

A reformáció hazánkban is romboló hatással volt az Egyház szeretetintézményeire. A protestáns főurak s királyi városok a legtöbb alapítványt elharácsolták, sok zárdát feldúltak s így a szegény árvák s nyomorsujtottak menedékhelyek nélkül maradtak. Éhez járult azon gyászos körülmény is, hogy éppen ezen időben foglalták el a törökök hazánk egy nagy részét, azt feldúlták s így a nép ezrei a papsággal egyetemben, véginségbe süllyedtek. A keresztény Chantás azonban éppen ezen szomorú időkben nyert

¹ «Curam pauperum, et miserabilium personarum habete, viduis, *Orphanis et pupillis* auxilium impendite, et tarn in his, quam in aliis totius boni exemplum in vobis praebete, sacerdotis enim est officium, omnibus prodesse, nem'mi nocere velle.»
Dr. Lányi i. m. I. 195. 1.

nagy tért áldásos működésre. A kath. Egyház férfiai fel is használták e kedvező alkalmat s versenyezve látjuk őket írt csepegtetni a haza vérző sebeire. A megyéjükből elűzött főpapok idegen helyeken menedékhelyeket nyitnak a sinylő árváknak, udvaraikban fogadják a szegény tanulókat, új zárdákat alapítanak s így lassanként friss virágok fedik be a gyászos romokat s új élet támad a pusztulás helyén.

Ezen időben különösen a Trinitarius atyák működése tűnik fel. A török dúlások alkalmával ugyanis számos hazánkfia került pogány fogásba s nem egyszer megtörtént, hogy az élelmes ellenség gyermekeket rabolt, kiket felnevelve, rabszolgakereskedőknek adtak el. Így olvassuk, hogy 1718-ban a török háború alkalmával egy tatár csapat Erdélyből s a szomszéd Szatmár, Máramaros és Ugocsa megyékből számos gyermeket rabolt el. Ezek felkeresését és kiváltását Endre trinitarius atya vállalta magára, ki hosszú keresés után Khazanban fel is találta őket s számszerint 94 mindkétnemű gyermeket meg is vásárolt s gondozásukra még 16 férfit és 10 nőt is kiváltott, azután a gyermekeket szekerekre rakatva, 1720-iki szent Pentele napján Moldva felé indult. Jassyban a fejedelem barátságosan fogadta őket, de a Szereth vizénél majdnem komoly baj érte a kis karavánt, mert egy 20

gyermekkel megrakott csónakot a kiáradt folyó hullámai magukkal ragadtak s eltemették volna a veszélyt nem sejtő, játszadozó kisdedeket, ha a csónak zátonyra nem jut. Gyulafehérvárott Mártonffy György erdélyi püspök egyházi menetben fogadta, megvendégelte és megajándékozta őket. Hasonló ünnepéllyel fogadták őket Kolozsvárott a jezsuiták. Innen negyven napi határvesztéglés után Debrecen felé indultak. A nagykárolyiak magukhoz hívták a kis csapatot s Károlyi gróf vezetésével mintegy ezren mentek eléjük. A gróf valamennyi kisdedet meg akarta tartani, de Endre atya csak 21-et engedett neki át és pedig azon feltétellel, hogy kellőképen gondoskodik jövőjükről és kath. hitben neveli fel őket, amiről a gróf 1720-ban szent Terézia előestéjén egy kötelező iratot is kiállított. A többi gyermek azután részint Erdődy Gábor püspök, részint a király költségén neveltetett fel.¹

A felebaráti szeretet kiváló alkotásai voltak a hazánkban, Pázmány Péter bíbornok korától kezdve a legújabb időkig annyira elterjedt Convictusok is, hol szegényebb sorsú nemes és polgári származású ifjak, elsősorban pedig árvák, minden szükségessel ellátva, kellő felügyelet és

¹ Annales Trin. fr. Ioannis a S. Felice. 1739-iki kiadás. 559. 1.

vezetés alatt neveltettek. Ki kell emelnünk továbbá az árvaházakat, melyekkel majdnem minden nagyobb városban találkozunk s melyeknek alapítói s fentartói jobbra egyházi férfiak voltak.

Ezek közül nevezetesebbek:

1. *A nagyszebeni Teréz-árvanevelde.* Ezt Mária Terézia királyné Delphini jézustársasági atya kezdeményezésére a bécsi Parhammer-intézet mintájára alapította 1765-ben s bő jövedelmeket utalványozott és pedig jobbra megürült püspöki jövedelmekből, melyek később állandó alapítvánnyá alakultak.

2. *Katholikus fiúárvaház Kőszegen.* Alapította 1749-ben Keltz Imre jezsuita, később mint kanonok 67.000 forintot hagyományozott az intézetnek. A tőke gyarapításához később Czupon György kanonok 30.000 forinttal, Török József kanonok pedig 15.000 forinttal járult. Szily János szombathelyi püspök pedig épületet emeltetett s végrendeletében is szép összeggel emlékezett meg ezen intézetről.

3. *Szent Józsefről nevezeti árvaház Nagyváradon.* Alapította 1780-ban Salamon József örkanonok. Később Püspöky Ferenc, Simon János, Láng Ferenc, Molnár József s Thesarovich Gábor kanonok végrendeletileg nagy összegeket hagyományoztak ezen árvaháznak.

4. *Szent Dávidról nevezett árvaház Veszprémben.* Alapították 1809-ben Zsolnay Dávid nagyprépost, Hornyik János és Hertelendy Gáspár kanonokok. Alaptökéje rövid idő alatt 250.000 forintra emelkedett.

5. *Zsolnán,* Trencsén megyében Wurum József nyitrai püspök alapított 1833-ban elhagyatott fiúgyermekek számára árvaházat 250.000 forint alaptökével.

Nagyobb alapítványa kath. árvaházak vannak még: Besztercebányán, Csornán, Debrecenben, Esztergomban, Egerben, Gyöngyösön, Győrött, Kalocsán, Kismartonban, Nagyszombatban, Péceset, Rozsnyón, Szabadkán, Szamosújváron, Szatmárnémetin, Szécsénj^ben, Szepesolasziban, Temesváron és Zomborban. Ezek kizárólag egyházi férfiak nagylelkűségének köszönhetik keletkezésüket.

Különben hazánk legtöbb városában s nagyközségében találunk kisebb-nagyobb árvaházakat, melyek jobbra újabb keletűek s melyeket részint az illető törvényhatóságok, részint a különféle hitfelekezetek és egyesületek tartanak fenn s melyekben szegény és elhagyatott árvák jelentékeny számban nyernek felvételt.

A XVIII-ik század végéig — mint láttuk — a szegény elhagyatott gyermekek sorsa hazánkban is az Egyházra volt bízva és az Egyház,

mint előadtuk, lelkiismeretesen megfelelt feladatának. A múlt század folyamán azonban az államhatalom nálunk is kivette az Egyház kezéből az elhagyatott gyermekek ügyét s azt saját hatalmi körébe osztotta. Ezzel azonban e szerencsétlenek sorsa nem javult, pedig napról-napra égetőbb szükség lett a gyermekvédelem szervezésére, mert a vallásos élet hanyatlásával lazulni kezdtek a családi kötelékek, züllésnek indultak az erkölcsök s ezzel kapcsolatosan rohamosan emelkedett a törvénytelen gyermekek száma, úgy, hogy még a század elején ezek száma alig volt 2—3%, a század végén már 10—11%-ra emelkedett. Történtek ugyan időnként e kérdés megoldására kísérletek, hoztunk ez ügyben új törvények s szabályrendeletek, de ezek csak írott malasztok maradtak. Az elhagyatott gyermekek nyomora ijesztő módon fokozódott s életük és vagyonuk a közpréda tárgyává lett s azon nagy összegek, melyek e szerencsétlenek megmentésére folyósítottak, legnagyobb részben a legpiszkosabb önzés kátyújába szórt pénz volt. Budapest, hazánk fővárosa volt az első, mely hozzálátott ezen égető kérdés megoldásához.

1874-ig itt is a lelenc- és árvaügy a rendezetlenség elszomorító képét nyújtá.¹ A hatóság áldo-

¹ Pest városi tanács 1781-ben tervezett egy lelenc«

zatkészsége főleg azon téves irány folytán vált meddővé, mely a hatósági gondozás alá került lelencek és árvák ügyeinek adminisztrációja körül volt szokásban. Az egész szegényügy ugyanis összpontosítva kezeltetvén, annyira összehalmozódott, hogy egyes fontos ágai, minő pedig elsősorban a lelencek és árvák ügye, távolról sem részesült azon gondozásban, melyet minden időben igényelt. Továbbá 1874-ig a városi tápdíjak oly silányak voltak, hogy ily csekély pénzért a lelenc- és árvagyermek eltartására lelkiismeretes emberek csak igen ritkán s így fölös számmal csakis a lakosság salakja vállalkozott. Hiszen ki lett volna képes a fővárosban napi 10 krajcárért, a vidéken pedig $5\frac{3}{4}$ krajcárért 5—7 éves gyermeket élelemmel és ruhával becsületesen ellátni. A lelencek és árvák sorsa tehát hosszú éveken keresztül a fővárosban is sanyarú volt. «Ehez járult még, hogy — mint Barth László, ki e kérdéssel foglalkozott, megjegyzi¹ — e silány ételmezési díjak mellett a hatósági felügyelet teljesen hiányzott, minek az lett a következménye, hogy a testileg elkényszeredett gyermek

házat, de alapítvány hiányában erről hamar lemondott s régi szokás szerint a tápanyáknak egy lelenc után 20 váltó forintot fizetett, ami évenként 1300—1500 forintot tett ki. Rupp I. i. m. 283. 1.

¹ Budapest főváros szegényügye. 1877. 92. 1.

lelkileg is lenyomorodott és így lőn illusztrálva azon leverő tény, hogy a hatóság azokból, kiket istápolni, kiket a társadalom javára megmen-
teni akart, a kicsinyek nagy részével a temetőt, a zsenge kor nyomorát túltengettekkel pedig a dologház erkölcsrontó és nem javító termeit töltötte meg.»

A szegény árvák és lelencek sorsára csak az 1872-iki év hozott lényeges javulást, midőn a fővárosi hatóság ezek gondozását a kerületi előljárókra bízta s ezek előterjesztésére 1874-ben a tápdíjakat oly jelentékenyen emelte, hogy most már megbízhatóbb családok is vál¹ »lkoztak e szerencsétlenek gondozására. A főváros megtalálta végre az igaz ösvényt, melyen csak következetesen haladni kellett, hogy e fontos kérdést megoldhassa. «Ama sötét éjből tehát — mondja találólag a fentebb idézett mű írója¹ — mely a fővárosi lelencekre és árvákra évek hosszú során át borult, fel-fel látjuk csillámlani a jobb jövő hajnalának egy-egy sugarát és noha e sugár fénye még csak halványul tűnt fel, az éj hatalma meg lett törve s a sötétség hatalma nem vesz többé erőt rajta.»

A főváros jó példáját azonban az állam nem követte s megmaradt a régi úton. A vidéki árvák

¹ Barth, i. m. 99.1.

s lelencc-gyermekek továbbra is minden felügyelet nélkül rosszul fizetett tápszülőknél nyomorogtak vagy a bécsi lelencházba vándoroltak. Ilyen állapotban volt a hatósági gyermekvédelem a múlt században.

Az államnak ezen mulasztásait a ker. Charitas lehetőleg igyekezett pótolni. A külföld példájára nálunk is több egyesület s társulat alakult, melyek a szegény gyermekek védelmét tűzték ki céljukul.

Ezek közül nevezetesebbek:

1. A Budapesti Első Gyermekekmenhelyegyesület.

Alapították 1870-ben gróf Károlyi Kornis Clarissa s idősb gróf Károlyi Istvánné.

A nemes alapítók az egyesület céljául az elhagyott gyermekek megmentését tűzték ki s pótolni akarták a lelencházaké hiányát. Gondozása alá vette tehát az egyesület mindazon szegény gyermekeket, kik gyámolításra szorultak; nevezetesen: kórházban fekvő, vagy ott elhalt anyák kisdedeit, fogházakban, vagy fegyintézetekben letartóztatott szülők gyermekeit s végül az állammal és a fővárossal kötött egyezmény értelmében elvállalta a lelencc s elhagyottaknak nyilvánított gyermekek ápolását és neveltetését. Ily módon az egyesület ápoltságainak száma évről-évre rohamosan

emelkedett, úgy hogy 1902-ben az évi létszám megközelítőt ti' a 3000-el.

Kezdetben az egyesület ápolójait mind az intézetben gondozta s a csecsemők mellett szoptatódajkákat tartott. Később a létszám emelkedése folytán e rendszer tarthatatlanná vált s az igazgatóság, más külföldi hasonló intézetek példájára a csecsemőket s az 1-6 éves kisdedeket részint a fővárosban, részint vidéken, megbízható helyekre, szigorú felügyelet mellett, dajkaságba helyezte el. Nagyobb növendékei részére pedig gróf Károlyi Sándor és neje Komis Clarissa grófnő fejedelmi támogatásával a rákospalotai halárban «Istvántelken» 1882-ben egy nagyszabású intézetet alapított. Ebben elhelyezést nyert egy lialosztálvú elemi iskola, három évfolyamú kertészképző iskola s ezenfelül iparospályára készülő növendékei részére lakatos, szabó és cipész műhelyeket rendezett be. A kertésziskolát végzett növendékek államérvényes kertészoklevelet nyertek, az iparos tanoncok felszabadításáról s további elhelyezéséről az egyesület gondoskodóit.

Gróf Károlyi Sándor az intézetnek örökhasználatra 134 holdat kitevő földbirtokot, az úgynevezett «Istvántelket» adományozta s az építkezéshez s felszereléshez nejével együtt több mint 200.000 koronát adott.

Az intézet növendékei vallás-erkölcsös nevelés-

ben részesültek s a háztartás vezetése a szent Vincéről nevezett szerzetes nőkre volt bízva. Az István telki intézet fennállása alatt közel 200 kerétszt és iparost képzett ki és helyezett el.

Az állami gyermekvédelemről szóló 1901. évi VIII. t.-cikk létérdekét érintette a budapesti első gyermekmenedékhely-egyesületnek, mert úgy az állam, mint a főváros az egyesületnél elhelyezett gyermekeit saját gondozásába vette s így áptoltjainak a száma rohamosan leapadt, úgy, hogy 1903-ban megszüntette istvántelki intézetét s alapszabályait is olyképen módosította, hogy ezentúl csak oly gyermekeket vesz fel, akiket az állam, a törvények és rendeletek határozmányai értelmében gondozásba nem vehet, továbbá oly szegény családokat s elsősorban özvegy anyákat segélyez, akik több gyermekkel vannak megáldva.

Az egyesület jelenleg 150—160 gyermeket gondoz s ezek részére központi intézetében 6 osztályú elemi iskolát s a leányok részére három évfolyamú gépkötő s varró iskolát tart fön. Végül a fővárossal kötött megegyezés szerint gondozza és neveli a Vécsey-Szathmáry alapítvány költségén elhelyezett 20 lelencet is, kik az alapítók kikötött kívánsága szerint, forgó-láda útján vétetnek fel. Újabban elhatározta az egyesület, hogy rendes növendékein felül évenként még 40 hadiárvtát vesz fel, és nevel.

II. A Pesti Első Bölcsődeegylet.

Ezen egylet 1852-ben Ma jer István esztergomfőmegyei áldozópap (később v. püspök s nagyprépost) kezdeményezésére alakul I. Λζ egylet célja: szegény, lakáson kívül dolgozó szülők kisdedeit, a legzsengőbb kortól kezdve, négy éves korig felvenni, és ezeket nélkülözés, baj és betegségtől gondos felügyelet és ápolás állal megóvni.

Az egylet két bölcsőházában évenként 500-600 gyermeket gondoz.

III. A Keresztény Szeretet Orsz. Gyermekvédőműve.

Alapította 1908-ban dr. Rajner Lajos felszentelt püspök, esztergomi nagyprépost.

Célja: elhagyatott és szegény gyermekeket keresztény családoknál és megbízható nevelőintézetekben elhelyezni s katolikus módon neveltetni, szegény ifjakat és leányokat megfelelő életpályára segíteni, gondozottjaival az iskolai és tanuló évek után is összeköttetésben maradni s nekik erkölcsi és anyagi önállóságuk elérésében segítségükre lenni.

Hálózata kiterjed az egész országra s az egyes egyházi megyékben külön igazgatók működnek, kik újabb időben különös figyelmet fordítanak a hadiárványokra s ezek érdekében több helyen hadi-

árva bizottságokat szervezlek, melyek gondoskodnak a hadiárvák fentartásáról, iskoláztatásáról s vallás-erkölcsi neveléséről. E bizottságok figyelme kiterjed azon árvákra is, akiket teljesen mostohán hagyott magukra az élet, akiknek szülei egyáltalában nincsenek, vagy oly beteges állapotban vannak, hogy a gyermekeknek ezen környezetben való megmaradása csak veszélyes. Figyelmük végre kiterjed azokra is, kik valami foglalkozáshoz jutni kívannak. Ezen árvákat a bizottság vagy örökbe adja jószívű családokhoz, vagy elhelyezi jó munkaadóknál s keres részükre megfelelő foglalkozást, mindenült körültekintően figyelve arra, hogy a kötelékéből kibocsátott árva az új környezetben ismét megtalálja ugyanazon vallás-erkölcsi nevelést és biztos életmódot, amelyben eddig részesült.

A ker. szeretet gyermekvédő műve gondozottjainak a száma meghaladja a 300-al. Tagjai számára 1911-ik év óta «Kalholikus Gyermekvédelem» eim alatt külön lapott is ad ki, amely kitűnő szolgáltatokat lesz a gyermekvédelemnek.

IV. A Kalholikus Patronageegyesület.

Az egyesület 1908-ik évben alakult. Célja: megelőzni a bűncselekmények elkövetését, azért:
a) védelmébe veszi a züllésnek indult és az

erkölcsi romlás veszélyének kitett kath. gyermekeket és fiatalkorúakat s felügyeletei gyakorol a föltételesen elitéit és próbára bocsátott fiatalkorúak fölött (praeventiv szakosztály);

b) megneemesíteni törekszik a katolikus letartóztatottak valláserkölcsei világát (fogházmisszió);

c) gondoskodik a letartóztatási intézetekből szabaduló katolikus büntetéseknél becsületes elhelyezéséről a társadalomban s azok fölött felügyeletet gyakorol.

Az egyesület elsősorban az erkölcsi züllést megelőzni törekszik, azért főszólyt helyez a kiskorúak megmentésére. Midőn az új büntető novellának második része 1910 január 1-én életbelépett és szakítva a büntetőjog régi elvével a kiskorúakat többé már nem büntetni, hanem javítani akarja, akkor a Patronageegyesület ezen eszmének menél tökéletesebb módon való megvalósítására felajánlotta az államnak közreműködését. És azok, akik a büntető novellában kifejezésre jultalóU gondolatokat életre ébresztették, jól tudták, hogy ezeket a gondolatokat az állam egyedül megvalósítani nem képes; miért is hálás szívvel fogadták a Patronage ajánlatát. Hogy pedig az egyesület elvállalt feladatának kellőképen megfelelhessen, e célra berendezett intézeteket létesített.

Jelenleg az egyesületnek négy ily intézete van.

1. *A budapesti központi intézet.* Eredetileg

1909-ben Kőbányán nyílt meg, de már három év múlva a Ferencvárosba — a régi dohánygyár közép épületébe — költözködött s 100 fiú részére van berendezve.

«A Budapesti Fiúotthon» megfigyelő, szortírozó intézet, ahová a bíróság, rendőrség és más halóságok állal beutalt fiatalkorúakat megfigyelik s e megfigyelés alapján vagy javító-nevelőintézetbe utalják, vagy pedig a fiú kívánságai és hajlamát tekintetbe véve iparos-tanoncnak adják. Rendszerint 40 ilyen tanonc van állandóan az Otthonban. A többi 60 soha sem állandó, 3—4 heti tartózkodás után a fiúk, a tanúsított viselet szerint, végleges elhelyezési nyernek, mely után legalább még egy évig az egyesület felügyelete alatt állanak.

2. A «Lorettomi fiú nevelőtelep» Sopronmegyében. Alapított 1910-ben s 100 fiú részére van berendezve. Az intézmény hatalmas épülete régente szervita-kolostor volt s jelenleg Eszterházy Miklós herceg tulajdona, aki az egyesület céljaira készséggel engedte át az épületet a szomszédos 52 hold földdel együtt. Így ez még több földel bérelve az intézet elsősorban mezőgazdasági, másodsorban ipari típusú. Kultiválják a mezőgazdaságot, konyhakertészelet, virág-, gyümölcs- s magtenyésztést. Az iparágak közül különösen a szabóság, cipésmesterség, a pék- és asztlalosmesterség

van üzemben. Foglalkoznak még a növendékek méhészettel és baromfitenyésztéssel is.

Az intézel vezetésével a ker. iskolatestvérek vannak megbírva s minden növendék legkevesebb egy évre lesz ide utalva.

3. *A püspöknádasi fiúnevelőtelep* Baranya-megyében. Megnyílt 1909-ben. Gróf Zichy Gyula pécsi püspök nyaralóját s 46 hold földel bocsátott az egyesület rendelkezésére. Az egyesület a nyaralót 80—100 fiú befogadására rendezte be s az intézetet a nagy jötevő nevéől «Julianeum»-nak nevezte el. Az intézet még 100 hold földel bérel s intenzív mezőgazdaságot s kertészetet folytat. Nagy méhészete is van s a kosárfonás annyira fejlett, hogy nemcsak a közelben, de az egész Dunántúlon szívesen veszik a püspöknádasi készítményeket.

4. Az egyesület legújabb intézete az 1913-ban megnyílt Znióváraljai Fiúotthon Túrócmegyében. Komoly munka mellett nagy szeretettel nevelik itt a hatóságok által ide utalt 100 fiút. Ezeknek itt tartózkodási ideje szintén legkevesebb egy esztendő s főképen ipari kiképzésben részesülnek.

Ezen intézetekben a növendékeket igazi krisztusi szeretettel kezelik s a vallásos nevelés valóban csodálatos befolyással van ezen már züllésnek indult ifjakra, úgy hogy egy-kettőt kivéve, mind jóra való, megbízható emberekké válnak.

V. A Szociális Missziótársulat.

A társulat 1908-ban alakult. Célja: a katolikus nő és gyermekvédelem.

Rövid fennállása óta a gyermekvédelem terén — mi itt csak erről szólunk — fényes sikereket ért el.

Fentartja:

1. a budapesti «Bethania Gyermek-Otthont», melyben szegény, elhagyatott iskolás leánykákat nevel.

2. Szikszón «Bethánia Szeretetház» néven egy Ke'ormalóriumot, hol átlag 100 javító-nevelésre ítelt serdülő leányi igyekszik szeretettel s gondos felügyelettel nevelni s vallásosságon alapuló erkölcsi éleire szoktatni. A növendékek hatóságilag meghatározóit ideig tartózkodnak ezen intézetben s azután a Misszió-társulat gondoskodik elhelyezésükről s továbbra is felügyel reájok.

VI. Az országos kisededóvó egyesület.

A keresztény szeretet alkotásai a kisededóvók is. A kisededóvók meghonosítója hazánkban néhai gróf Brunsvik Teréz volt, ki látván a spitalfieldsi intézetnek áldásos működését, 1828-ban megalapítja Budán az első «Angyalkertet». Bámulattal, de egyúttal hálásan tekintett mindenki a virágzó intézet áldásos eredményeire s mielőtt még Németország és Ausztria ismerte volna e szép intéz-

ményt. Brunsvik Teréz már nemcsak hazájában állított fel nagy áldozattal több ily intézetet, hanem 1830-ban ál velle ez eszmél Bécsbe is s az osztrák főváros Landstrasse nevű részében megnyitotta az első kiseddóví. De a nemes grófnő csakhamar belátta, hogy bármily tetemes összeget áldoz is felállított intézeteinek fentartására s eszméjének terjesztésére, egyes ember az egész országot egy ily elterjesztés hálózatába be nem vonhatja: azért nagy ölömmel fogadta Pest-megye akkori lelkes jegyzőjének. Szentkirályi Móricnak gróf Festetich Leó által hathatósan támogatott azon szándékát, hogy a kiseddóví országos elterjesztésének céljából egyesület hozasék létre. így alakult 1836-ban «A kiseddóví intézeteket Magyarországbán terjesztő egyesület», melynek óvóképezdéje gróf Festetich Leó alapítványa segélyével előbb 1837-ben Tolnán, 1843-ban pedig, a nemzet általános áldozatkészsége által segítelve, Pesten nyílt meg.

A szabadságharc lezajlása után nehéz napjai voltak az egyesületnek s csak a választmány buzgalma és kitartása óvta meg a végfeloszlástól. 1870-ben némi javulás állt be ugyan az egylet életében, de az egyesület társadalmi tevékenysége mégis egyre nagyobb tért vesztett, melyet idegen és nem eléggé megbízható elemek foglaltak el. Fröbel — különben nagybecsű — módszerének

leple alatt, nem magyar egyesületek kezdtek lábrakapni s e módszer vonzó ereje által nagyobb tért foglaltak, félannyit sem adva a művelődésnek, mint amennyit elvettek a magyar nemzeti haladástól.

E szomorú tapasztalatok folytán a kisededvők felkarolására s a fentebb jelzett veszélyes irány ellensúlyozására 1873-ban egy új egyesület: «Az országos kisededvédő egyesület» alakult, melynek gyors fejlődése és áldásos működése már egy év múlva a/1 eredményezte, hogy a régi egylet ezen újjal egyesüli s az «Országos kisededvő egyesület» eimét vette fel. Az új egyesület azzal kezdte működését, hogy egy óvónőképezdét szervezett s még ugyanazon évben egy országos kolera-árvamenházat nyitott meg, melyben a vész áldozatai után több mint 60 árvát szedett fel az ország; különböző vidékeiről. Különben főtörekvése abban összpontosult, hogy a kisededvás ügyét az országban terjessze s ezt úgy remélte elérni, hogy megbízható ügyes óvónőket nevelt s óvodákat állított és segélyezett, újabban a kisededvás ügyét az állam vette jogkörébe s kezelésébe, azóta az egyesület szűkebb halárok között fejt ki áldásos működését.

A katolikus jellegű egyesületeken kívül a gyermekvédelem leién kiválóbb eredménnyel működnek még:

1. *A Fehér Kereszt Országos Lelencház-Egyesület.* Nevének megfelelőleg az ország elhagyott gyermekeinek megmentésére és gondozására 1885-ik évben alakult s tevékenységének szála az ország legkülönbözőbb s legmesszebbre eső részeire is kiágazódtak s ápoljtjai közel 100 telepen voltak elhelyezve. A budapesti központi intézetében a felvett gyermekek anyjukkal együtt. addig maradiak, míg annyira meg nem erősödtek, hogy minden veszedelem nélkül lehetett őket idegen dajkasságra bízni. Ily módon a «Fehér Kereszt» a lelencügy megoldásának igen jelentős tényezője leli. Az állami gyermekvédelem szervezése után az egyesület beszüntette vidéki telepeit, központi intézetét gyermekkórház céljaira átengedte az államnak s működését jelenleg szűkebb keretekben gyakorolja, nevezetesen:

a) anyagi erejéhez képest szegény gyermekeket segélyez és gondoz, b) árvaleányok részére Tétény községben leányintézetei tart fenn s végül c) teherben levő szegény nőket terhességük utolsó idejében, szintúgy a szegény gyermekágyasokat, míg munkaképesekké nem válnak, anyagi támogatásban részesít.

2. *Az Országos Gyermekvédő Liga* 1906-ban alakult. Célja: a társadalmi gyermekvédelem lehető minden ágazatának felkarolása, hathatós támogatása és általában a gyermekvédelem ügyének

érdekében kormányzati, bírói, hatósági és egyéb intézkedések kezdeményezése és megvalósítása. A gyermekvédelem ágazatának felkarolására és támogatására való törekvését a Liga olyképen valósítja meg, hogy anyagi erejéhez képest:

1. a Liga évi jövedelmeiből a gyermekvédelemmel foglalkozó egyesületeket és intézeteket támogatja;

2. irodája útján egyeseknek és intézeteknek felvilágosításokat ad mindenféle gyermekvédelmi kérdésben;

3. állami gondozásba bármi okból be nem utalható gyermeket saját költségén gondoztat és neveltet;

4. az állami gondozásba felvett külföldi honoságú gyermekeket, akiket különben az országból elszállítanának, saját gondozásába veszi;

5. jogvédelmet és ingyen jogsegélyt nyújt gyermekvédelmi ügyekben, gondoskodik a gyermekek és fiatakorúak bűnügyvédelmének patro-názsszerű ellátásáról;

6. a gyermekvédelem terén tapasztalt hiányokról illetékes hatóságoknak jelentést tesz s további eljárás végeit tudomására hozza ezeknek a hozzá bejelentett gyermekvédelmi eseteket s végül

7. vagyonállásához és a szükséghez képest maga is felállít és fenntart gyermekvédelmi intézeteket.

Jelenleg a Liga következő intézményeket tar! fenn és pedig:

a) Nevelőintézeteket: 1. Ecseren 30 javító-nevelésre utasított leány befogadására; 2. Makón 120 javítónevelésre utasított leány befogadására Erzsébet-szeretetházat; 3. Rákoskeresztúron 32 fiúgyermek; 4. Nagyszöllősön 110 fiú; 5. Szalonzán (Trencsénm.) 35 fiúgyermek részére nevelőintézetet, továbbá 6. Szegeden Árpád-Otthont és 7. Sopronban Széchenyi-Szeretetházat 120 javító-nevelésre utasított fiúgyermek számára.

b) Iparostanuló Otthonokat. 1. Budapesten 120 tanonc részére; továbbá 2. Kolozsvárott 43; 3. Nagyváradon 40; 4. Szegeden 45; 5. Pozsonyban 43; 6. Temesváron 80; 7. Nyíregyházán 50;

8. Marosvásárhelyen 50 tanonc részére.

c) Hadiárvák befogadására szolgáló intézeteket. 1. Pápán 24 leány; 2. Budapesten gróf Vay Gáborné árvaházában 42 leány; 3. Rákoskeresztúron 45 fiú; 4. Pápa fészeren 30 fiú és 30 leány; 5. Budapesten gróf Haller Györgyné árvaházában 15 leány számára. Ezekon felül 3 fürdőtelepet, 1 üdülő-otthont, 1 dispensairet s több napközi otthont. Végül nagyszámú szegény gyermek el-tartásának költségeit fedezi.

3. *Az Országos Anya- és Csecsemővédőegyesület.* Az egyesület célja: szegény nőket vallásra és családi állapotra való tekintet nélkül anyaságuk min-

den szakában a terhesség és szülés, gyermekágy és szoptatás ideje alatt támogatni. Evégből:

1. Két otthon tart fenn terhes és gyermekágyas nők számára (csecsemőkkel); az egyikben szülőosztály is van, különösen hadba vonultak feleségei, valamint a jobb társadalmi osztályhoz tartozó leányok számára. A felvétel teljesen ingyenes.

2. Az otthon szülő nőket támogatja élelmiszerral, fűtőanyaggal, gyermekágyas vászonkészlettel, segítőnővel a háztartás ellátására, csecsemőruhával stb.

3. Csecsemőruhát ingyen osztogat.
1. Ajánlja őket gyermekmenhelyekbe s hatóságokhoz stb. Az egyesület 1908-ban alakult s intézeteiben évenként 300 400 csecsemőt és anyát gondoz.

A szegény beteg gyermekek gondozására alakult jótékony intézmények közül nevezetesebbek:

1. *Stefánia Szegény Gyermekkórházegyesület.* Alapította 1837-ben Schoepf-Mérei Ágoston pesti gyarkorlóorvos. Célja: a szegény beteg gyermekek és pedig a csecsemőkortól kezdve 15 éves korukig nem- és valláskülönbség nélkül ápolása, ellátása és gyógykezelése. E cél elérésére kórházat tart fenn, melyben beteg gyermekek ellátásáról, gyógykezeléséről és pedig anyagi erejéhez képest teljesen ingyenesen gondoskodik. Évenként több száz gyermek élvezi jótéteményeit.

2. *Zsófia Országos Gyennekszanatóriumegyesület.*

Az egyesület 1010-ben gróf Zichy János v. b. t. t. kezdeményezésével alakult. Célja: A szegénysorsú beteg gyermekek egészségének szanatóriumi díjtalan gyógykezeléssel való megvédése. Jelenleg két intézetet tart fenn: a) Balaton-Almádiban levő Zsófia szanatóriumot és b) Balaton-Szabadiban 225 hadiárva számára nyitott szanatóriumot.

3. *Nyomorék Gyermekek Országos otllwna.* Az egyesület célja: testileg nyomorék gyermekek részére (vakok, süketnémák, hülyék kivételével) Magyarországon otthonokat felállítani és ezekben mindkét nembeli nyomorék gyermekeket testileg és szellemileg kiképezni, nevelésben részesíteni s lehetőleg mesterségre tanítani. Az egyesület 1903-ban alakult s jelenleg Budapesten tart fenn egy intézetei 50-60 növendékkel.

A felsoroltakon kívül úgy Budapesten, mint a vidéken számos egyesület és társulat létezik még amelyeknek vagy kizárólagos céljuk az elhagyott gyermekeknek, árváknak és lelenceknek gondozása; vagy általános jótékonyáguk mellett ezekről sem feledkeznek meg s részükre otthonokat, üdítőtelepeket, erdei iskolákat s kórházakat tartanak fenn.

Legújabbban gyermekvédő intézményeink különös gondot fordítanak a csatákban elesett hősök árváinak felkarolása körül s intézeteikbe elsősorban ezeket veszik fel, úgy hogy ezen az úton már

eddig is sok ezer hadiárva sorsa és neveltetése biztosítva van.

Az 1901. VIII. és XXI. t.-c. hazánkban a gyermekvédelmet új mederbe terelte. Az állam saját kezébe vette az összes elhagyatott gyermekek gondozását. Ezzel egy régi mulasztását hozta helyre. Az állam, mint láttuk, már évtizedekkel előbb tervezte ezen általános gyermekvédelmet. így az országgyűlés képviselőháza már az 1871 január 28-án tartott ülésében utasította a belügyminisztert, hogy a szülő és lelencházak felállítására szükséges költségeket már a következő év költségvetésébe vegye fel. Dacára ennek, e fontos ügy csakis az 1898. XXI. t.-c. életbeléptetésével nyert első megoldást. E törvénycikk, mely a nyilvános betegápolás ügyét szervezte országosan 3. §-ának *cl*) pontjában kimondotta, hogy a talált, valamint a hatóságilag elhagyatottá nyilvánított gyermekek után 7 éves korukig felmerülő gondozási, ápolási és nevelési költségeket az országos betegápolási alap fedezi. Minthogy pedig ilyenmű gondozásra az államnak saját intézményei nem voltak, e feladat ideiglenes megoldására a Fehér Kereszt és a Budapesti Első Gyermekmenedékhelyegyesület kérte fel. Az 1901. VIII. és XXI. t.-cikk gyakorlatilag sajátlag csakis 1903. szept. 1-én lépett életbe, midőn már szervezete teljesen szabályozva s a szükséges intézetek berendezve voltak, úgy

hogy minden nehézség nélkül gondozása alá vehette a gyermekeket. Ezen időtől kezdve tehát az összes elhagyatott gyermekekről azok 7, illetve 15 éves koráig az állam köteles gondoskodni. Ezen gondozást jelenleg 17 állami gyermekmenhely közvetítésével eszközli s a létszám átlag 70—75 ezer között mozog.

Az állami gyermekvédelem keretébe tartoznak az erkölcsi romlás veszélyének kitett vagy züllésnek indult kiskorúak is, kiket az 1913. évi VII. t.-c. értelmében a fiatalkorúak bírósága utal oda.

Dacára ezen gondosan szervezett állami gyermekvédelemnek, bőséges tere marad itt még a keresztetetés működésének, sőt ezen állami szervezet csakis úgy oldhatja meg sikeresen feladatát, ha azt vallásos intézmények támogatják, mert a szegény, elhagyatott gyermekeket csak akkor fogjuk igazán a társadalom javára megmenteni, ha vallásos szellemben neveljük fel. A gyermekvédelemnek a vallással való szoros összefüggését nem társadalmi megosztásra való törekvésből hangsúlyozzuk, hanem annak tudata miatt, hogy erkölcs és vallás elválaszthatatlan fogalmak.